

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Tereza Buchtová

Agresivita a šikana

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 12.března 2012

Tereza Buchtová

Poděkování

Děkuji Mgr. Štefanu Chudému, Ph.D. za jeho podněty a rady, které mi jako vedoucí mé bakalářské práce poskytoval při jejím zpracování.

Děkuji učitelům a žákům základní školy, v níž jsem prováděla výzkum pro tuto práci.

Obsah

Úvod	4
I. TEORETICKÁ ČÁST	6
1. Agresivita a šikana.....	7
1.1 Pojem agresivita a její definice.....	7
1.1.1 Druhy agresivity	8
1.1.2 Příčiny agresivity	8
1.1.3 Tolerance agrese	9
1.1.4 Vandalizmus	10
1.1.5 Další projevy agresivního jednání	10
1.1.6 Agrese jako trestný čin	11
1.1.7 Prevence agresivity.....	11
1.2 Pojem šikana a její definice	12
1.2.1 Šikana a škádlení	13
1.2.2 Aktéři šikany	13
1.2.3 Přímé a nepřímé znaky šikany.....	14
1.2.4 Typy šikany	15
1.2.5 Kyberšikana	16
1.2.6 Prevence šikany	16
1.2.7 Řešení šikany	17
II. PRAKTICKÁ ČÁST	18
2. Základní informace o výzkumu	19
2.1 Téma výzkumu	19
2.2 Předmět výzkumu	19
2.3 Cíle a otázky výzkumu	19
2.3.1 Cíl výzkumu	19
2.3.2 Dílčí otázky výzkumu.....	20
2.4 Předpoklady výzkumu	20
2.5 Výzkumné metody.....	20
2.5.1 Výběr výzkumného vzorku	21
2.6 Podmínky výzkumu.....	21
2.7 Realizace výzkumu.....	22
2.8 Plán zpracování kvantitativních dat.....	22
2.9 Zjištěná data.....	23
2.10 Závěry	45
Závěr	47
Seznam použitých zkratk	49
Seznam použité literatury	50
Internetové zdroje	50
Seznam příloh	51

Úvod

V současné době se pozornost pracovníků školství i široké veřejnosti obrací nejen na vědomosti a dovednosti, jimiž jsou a mají být žáci základních škol vybaveni, ale také k otázkám souvisejícím s klimatem školy a zajištění bezpečnosti pro děti. Téměř všichni lidé prošli základní školou a škola v nich určitě zanechala nejen poznatky a znalosti, ale také zážitky spojené s atmosférou ve škole. Jde o to, aby tyto zážitky byly pro současnou generaci školáků pozitivní.

Ve sdělovacích prostředcích se občas objeví zpráva o tom, že v nějaké škole došlo k takové šikaně či agresivnímu útoku, že bylo poškozeno zdraví žáků nebo studentů. To jsou však jen nejhorší případy šikany, o kterých se veřejně hovoří. O lehčích projevech agresivního chování nebo šikany se veřejnost vlastně ani nedoví. Někteří z nás to zažili dokonce na vlastní kůži, ale neradi o tom hovoří. Agresivita a šikana spolu velice úzce souvisí a je poměrně dost škol, které si ještě nedokázaly připustit, že se s těmito problémy také potýkají. Je však základní povinností škol zajistit bezpečnost svých žáků, a proto se školy musí problematikou agrese a šikany zabývat. Šikana na sebe sama neupozorní, je to věc skrytá a je potřeba ji odhalovat a případně řešit. Nejlepším nástrojem k potlačování šikany je však preventivní práce.

Tématem této bakalářské práce je právě agresivita a šikana. V dnešní době jsou tyto dva pojmy na denním pořádku pedagogů, ale i ostatních lidí. Tato bakalářská práce je zaměřena na agresivitu a šikanu na vybrané základní škole, která má dvě samostatná pracoviště. Objektivní stránkou výběru tématu je aktuálnost agresivity a šikany v dnešní moderní době, kdy se šikana stává nemocí kolektivů. Subjektivní stránkou výběru tématu je moje účast na ozdravných pobytech v přírodě této školy. Pobytů jsem se zúčastnila opakovaně a setkala jsem se tam postupně s dětmi od 1. do 5. ročníku. Měla jsem pocit, že je zde dobré školní i třídní klima, proto jsem chtěla ověřit, zda je to jen moje domněnka, nebo zda je škola bez vážných problémů.

Cílem této bakalářské práce je zjistit, zda-li se agresivita a šikana objevuje na této základní škole a v jaké četnosti. Předpokladem je, že výsledky sice ukáží výskyt agresivity a šikany, nicméně počet šikanovaných dětí nebude velký. Ke zjištění situace bylo použito cíleného empirického výzkumu, a to formou sestaveného dotazníku pro žáky základních škol.

Výzkumu se zúčastnili téměř všichni žáci školy, a to na obou pracovištích. Většina respondentů odpověděla na všechny otázky, což samo o sobě svědčí o příznivém klimatu školy i jednotlivých tříd. Většina žáků má důvěru ke svým učitelům. Drobným problémem

tohoto výzkumu bylo, že několik žáků spolupracovalo jiným způsobem, a to tím, že otázky dotazníku vyplňovali pomocí vulgárních obrázků nebo popisků. Takové odpovědi byly zařazeny do kategorie „neodpověděl na otázku“. Počet takto zodpovězených otázek ale byl nepatrný a na celkové výsledky neměl vliv. Žádné jiné problémy při zpracování dotazníků nenastaly.

Bakalářská práce je sestavena z teoretické části, která se zabývá pojmy agresivita a šikana, a z praktické části, kde se zabýváme právě již zmiňovaným empirickým výzkumem, který nám ukáže výskyt šikany a agresivity. Další část práce tvoří závěr, kde jsou popsány a shrnuty výsledky výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Agresivita a šikana

Agrese, agresivita a šikana jsou pojmy, které spolu úzce souvisejí. Pokud slyšíme slovo agrese, vybaví se nám rány, výprask, fyzické napadení. Je však také všeobecné známo, že agrese nemusí mít vždy fyzickou formu, ale že existuje i forma verbální. Obě tyto formy agrese se objeví, pokud se budeme zabývat šikanou. Šikana je tedy přímým projevem agrese a agresivního chování.

1.1 Pojem agresivita a její definice

Agresivita je součástí lidského života již od narození, je to základní princip života a každodenně se s ní setkáváme. Agresivita je komplexní fenomén, má své negativní i pozitivní stránky. Vedle negativních projevů agresivity, jako je zlo a ničení, je na druhé straně nutno vnímat pozitivní účinky odvahy a životní energie. Obecně je agrese vnímána jako krajně nepříjemný a zavrženíhodný jev, ale agresivita je přirozenou vlastností každého člověka. Agresivita je záležitostí nejen jedinců, ale i různých společenských skupin nebo společnosti jako celku. Úkolem každého z nás není agresivitu zcela zničit, pouze ji usměrnit, abychom energii mohli využít pro pozitivní cíle.

Slovo agrese pochází z latiny, „ad-gredio“ znamená napadnout někoho, přistoupit blízko. Je to chování, kdy člověk záměrně někomu ubližuje, poškozuje jej a omezuje jeho osobní svobodu. Jako agresivitu označujeme sklon k útočnému jednání. Projevem agresivity je tedy agrese. Neexistuje pouze jediná uznávaná definice agresivity. Například vymezení pojmu agresivita dle Volavky je následující: *„Agresivitou a násilím se rozumí manifestní, pozorovatelné chování, vedené úmyslem poškodit jiný organizmus (zvíře či člověka) nebo předmět neživotný“* (Fischer, Škoda, 2009, s.46).

„Agresivní chování z hlediska sociální patologie můžeme definovat jako porušení sociálních norem, jako chování omezující práva a narušující integritu sociálního okolí“ (Fischer, Škoda, 2009, s.46).

K agresi dochází většinou pomocí fyzického kontaktu, použití síly. Právě vůle vyprovokovat fyzický kontakt a snaha bojovat silou jsou pro agresora typické. Existují však silně agresivní útoky, kdy k fyzickému kontaktu vůbec nedojde, a přece je člověku velmi ublíženo. Hovoříme o agresi verbální, která je mezi lidmi značně rozšířená. Zahrnujeme sem

například vydírání, nadávky nebo ponižování. Slovní útoky jsou zákeřné, násilné a ve svém důsledku vždy ničivé. Tato agrese zasahuje daleko více psychiku oběti.

1.1.1 Druhy agresivity

Agresivní chování má vždy destruktivní charakter. Agresivita může mít různé podněty, rozlišujeme agresivitu spojenou s obranou a agresivitu spojenou s cílem ublížit a způsobit bolest. Nyní uvedeme několik základních druhů agresivity:

- Zlostná agresivita – je to reaktivní agresivní chování, vyznačuje se impulsivností. Patří sem zášť, nenávisť, cílené způsobování bolesti.
- Instrumentální agresivita – jedná se vždy o prostředek k dosažení cíle. Někdy nemusí být hodnocena negativně, protože jako reakce může jít například o ochranu vlastní osoby nebo blízkých.
- Spontánní agresivita – je to chování, kdy způsobení bolesti přináší uspokojení agresorovi.

Můžeme rozeznávat také agresivitu predátorní, kdy agrese slouží k obživě nebo k uspokojování delikventních potřeb. Patří sem například profesionální vrazi a lupiči nebo psychiatrickí pacienti. Dalším typem je agresivita ideologická, patří sem například řádění fotbalových fanoušků, etnické čistky a vraždění. Od predátorní agresivity se liší svou motivací, protože u ideologické agresivity je motivace společenská.

1.1.2 Příčiny agresivity

Každý člověk má k agresivitě vrozené dispozice. Příčiny agresivního chování můžeme rozdělit na příčiny vrozené (biologické) a příčiny získané (sociální). Většina lidské populace má průměrné předpoklady k agresivnímu chování, k velmi silné nebo naopak k velmi nízké agresivitě má sklon jen malá část populace. Vrozené dispozice k agresivnímu chování jsou důležité například k obraně své osoby nebo území.

Vrozených příčin k agresivnímu chování je několik. Faktor, který souvisí se zvýšeným sklonem k agresivnímu jednání u mužů, je hladina testosteronu. Vysoká hladina testosteronu s sebou nese časté protisociální chování mužů, není ale zárukou úspěchu. Dalším

biologickým faktorem je činnost centrální nervové soustavy. V důsledku úrazu může dojít ke změně fungování CNS¹⁾ a růstu sklonu k agresi. Rovněž někteří lidé, kteří mají poruchy psychického vývoje, bývají agresivnější. Vědci rovněž hovoří o vlivu některých chemických látek obsažených v těle člověka na jeho sklon k agresivnímu jednání. Jde například o serotonin, který funguje v lidském těle jako přenašeč nervových vzruchů a má velký podíl na vzniku nálad.

Získané předpoklady agresivního jednání souvisejí se sociálním učením. Například děti mohou napodobovat vzorce chování svých rodičů. Pokud dítě vyrůstá v rodině, kde je agrese běžně používána, dítě přijme toto chování za své a pravděpodobně bude mít také velké sklony k agresi. Podobný vliv může mít na člověka členství v partě nebo příslušnost ke sportovnímu oddílu. Právě členství v partě, která jako celek vykazuje protispolečenské chování, výrazně ovlivňuje chování svých členů. Dospívající mládež a hlavně děti staršího školního věku jsou vnitřními normami party velmi ovlivnitelné. Aby si udržely členství či postoupily v hierarchii party výše, jsou ochotny své jednání stupňovat. Pokud jde tedy o partu agresivní, její členové budou mít sami k agresivnímu jednání silné sklony.

Do kategorie získaných předpokladů k agresi patří i rozvoj slovního projevu. Malé děti, které mají dobrý slovní projev, jsou méně agresivní, než ty děti, které se vyjadřovat ještě neumí a ke svému prosazení používají právě agresivní chování.

1.1.3 Tolerance agrese

Tolerance k agresi se liší podle sociálních norem společnosti. V naší společnosti je relativně nejvíce tolerovanou agrese, která je reaktivní a souvisí s obranou své osoby, osob blízkých nebo teritoria. Záleží samozřejmě na charakteru a míře agresivního útoku.

Daleko méně společensky tolerovaná je agrese, která souvisí s pomstou. Všeobecně společnost málo toleruje předem plánovanou agresi. Nejde o časově přímou reakci, ale je zde časová prodleva, než k agresivnímu útoku dojde.

Společensky netolerovaná agrese je ta, která uspokojuje některé potřeby. Jde například o získání materiálních statků, prosazování svých zájmů, seberealizace, vydírání.

Zvláštní postavení v agresi má agresivní chování ve sportu. Přirozená agresivita vede k soupeření, ke snaze dosáhnout co nejlepších výsledků a výkonů. Zde je umírněná agresivita

¹⁾ Centrální nervový systém

společností plně přijímána a tolerována. Ve chvíli, kdy sportovec vede například zákeřný útok proti soupeři, je však tato agrese odsuzována. Ve sportu je tedy nutné velmi pečlivě agresivitu usměrňovat a přílišnou negativní agresivitu potlačovat.

1.1.4 Vandalismus

Velmi častým projevem agresivního chování je vandalismus. Toto chování může nabýt podstaty trestného činu. Vandalismus se dá charakterizovat jako bezdůvodné poškozování nebo ničení věcí a majetku. Týká se to jak jednotlivců, tak i celé společnosti. Agresorovi jde většinou o své potěšení, o demonstraci vlastní síly, o snahu odreagovat se. Předmětem vandalizmu může být:

- Sprejerství – jsou poškozovány fasády domů, autobusové a vlakové zastávky, veřejné plochy, veřejné dopravní prostředky
- Poškozování telefonních budek, zařízení parků a dětských hřišť, poškozování hřbitovů, převrácení a zapalování popelnic
- Novou formou vandalizmu je šíření počítačových virů

Vandalismus je celospolečenský jev, který je velmi těžké potlačit nebo úplně vymýtit. Velmi často je vandalismus páchán v partě, kdy se členové při vyšetřování navzájem kryjí.

1.1.5 Další projevy agresivního jednání

Kromě výše zmíněného vandalizmu existuje celá škála projevů agresivního chování. Již malé děti se s agresí setkávají v rodině, kdy dostanou výprask, jsou svědky slovní agrese rodičů, někdy i fyzické agrese. Dalším projevem agrese mohou být menší bitky a rvačky spolužáků ve škole, slovní napadání ze strany ostatních, řádění fotbalových fanoušků, šikana ve škole nebo na pracovišti, týrání dětí nebo zvířat, v neposlední řadě vraždy, ozbrojené konflikty a války.

1.1.6 Agrese jako trestný čin

Některé závažné projevy agrese mohou naplňovat podstatu trestného činu. Naše společnost pohlíží na agresi jako na negativní jev a oporu má v Zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Nyní uvedeme několik příkladů, kdy agresivní chování vede ke spáchání trestného činu.

- § 158 Rvačka – pokud pachatel ve rvačce ublíží druhému, může být potrestán odnětím svobody v rozmezí 6 měsíců až 8 let podle závažnosti ublížení na zdraví
- § 358 Výtržnictví – pokud pachatel poškodí historickou nebo kulturní památku nebo například hroby, což je vandalismus, může být potrestán odnětím svobody v rozmezí 2 až 3 roky podle závažnosti činu
- § 175 Vydírání – pokud pachatel pod pohrůžkou nebo násilím nutí druhého něco dělat, může být potrestán odnětím svobody od 6 měsíců do 16 let podle závažnosti činu
- § 146 Ublížení na zdraví – pokud pachatel někomu úmyslně ublíží, bude potrestán odnětím svobody od 6 měsíců do 10 let podle závažnosti činu
- § 140 Vražda – pokud pachatel někoho úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody od 10 do 20 let podle závažnosti činu, v odůvodněných případech od 20 let výše nebo trest výjimečný - doživotní

Uvedli jsme pouze několik příkladů agresivního chování naplňujícího podstatu trestného činu. Je společensky žádoucí, aby tato agresivita byla co nejmenší.

1.1.7 Prevence agresivity

Preventivní práce v této oblasti je značně složitá a výsledky jsou nejisté. Je zřejmé, že pokud by se dařila preventivní práce, ubylo by i trestných činů. Velkou úlohu zde mohou sehrát sdělovací prostředky a veřejné instituce. Patří sem školy, úřady, sociální centra, zájmové a kulturní organizace a spolky. Například ve školách probíhají různé projekty, kdy jsou žáci seznamováni s důsledky agresivního jednání. Rovněž se žáci zapojují ve třídách do aktivit, které vedou ke snižování agresivity.

Další možností prevence agresivního jednání je psychoterapie, zde je potřeba využít služeb odborníků. Může jít o sociální výcvik, poradenství nebo zásah v krizové situaci.

Pokusili jsme přiblížit pojem a problematiku agrese, která je úzce spojena s pojmem a problematikou šikany. Nyní se tedy zaměříme právě na šikanu.

1.2 Pojem šikana a její definice

Pojem šikana je v současné době velmi často používáný. Šikana je problémem dnešní doby, objevuje se téměř ve všech školách a výchovných institucích. Je velmi obtížné šikanu odhalit, protože je často ve skryté formě. Existuje celá řada možností, jak tento pojem definovat a vysvětlit. Označení šikana pochází z francouzštiny, slovo „chicane“ znamená obtěžování, týrání, sužování, pronásledování a podobně. Ani odborníci, kteří se zabývají touto problematikou, se neshodnou na jedné definici. Obvykle se jako stručná definice šikany ze strany učitelů uvádí, že šikana je záměrná, opakovaná činnost s cílem ublížit jiné osobě či osobám. Takto vysvětlený pojem šikana je pro žáky dobře pochopitelný.

Další vyjádření, co je to šikana, bychom mohli uvést od Michala Koláře²⁾. „*Fenomén šikanování chápeme jako asymetrické, zpravidla opakované násilí mezi žáky. Konkrétněji a srozumitelněji to vyjádříme prostřednictvím následující definice: Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně, týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi*“ (Kolář, 2001, s.27). Je tedy zřejmé, že šikana je spjata s agresí. Projevy agrese mohou být různé, od lehčích forem až po přímé ohrožení lidského zdraví nebo dokonce života. Dalším aspektem této definice je to, že často se na šikaně podílí více osob. Odhalení této formy šikany je značně obtížné, protože agresori spolupracují a navzájem se kryjí.

Odborníci se shodují v tom, že jako šikanu lze označit takové chování, které vykazuje tyto znaky:

- je cílené, cílem je jedinec nebo skupina
- cílem je oběti ublížit, zastrašit ji, ponížit
- toto chování je opakované, často dlouhodobé
- agresorům toto chování přináší uspokojení nebo prospěch
- oběť se neumí nebo nemůže bránit

²⁾ Michal Kolář, PhDr., etoped a psychoterapeut, problematikou šikanování se zabývá více než 25 let, spolupracuje s celou řadou institucí, a to i na mezinárodní úrovni.

Z uvedených charakteristik chování vyplývá, že vystihnout pojem šikana je velmi obtížné a nelze jej shrnout do několika slov.

V neposlední řadě je velice důležité, jakým způsobem na tento pojem nahlíží Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j. 24 246/2008-6 článek 1, odst. (1) definuje šikanu takto: „Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupení, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování a zneužívání“³⁾.

1.2.1 Šikana a škádlení

Velmi často je šikana zaměňována za škádlení. Za škádlení lze považovat takové chování, kdy jedinec nebo skupina osob očekává, že jejich jednání bude zábavné pro všechny účastníky škádlení, že bude legrace. Když druhá strana takové chování nepřijme, když to není bráno jako legrace nebo když je někdo zraněný, v tu chvíli škádlení končí. U šikany je tomu naopak. Pokud je někomu ublíženo, šikana pokračuje a stupňuje se.

Jednorázový konflikt nebo jiná nepříjemná jednorázová situace nebývá tedy považována za šikanu. Škádlení nemá za cíl někomu ublížit, zesměšnit jej nebo ponížit. Mezi dětmi bývá mnoho takových drobných jednorázových konfliktů, které si mezi sebou děti obvykle vyřeší rychle a bez zásahu dospělých osob. Škádlení je velmi časté například mezi sourozenci. Děti nevstupují do konfliktu s cílem druhému sourozenci ublížit.

1.2.2 Aktéři šikany

Šikana má vždy dva základní aktéry. Na jedné straně je to jedinec nebo skupina osob, které šikanují, neboli **agresor**. Na straně druhé je to jedinec nebo skupina osob, kterým je ubližováno, a označuje se jako **oběť** šikany. Obě tyto strany se přímo šikany účastní, ale jejich chování je naprosto odlišné.

³⁾ www.msmt.cz

Nelze přesně určit, jaký člověk by mohl být agresorem, přesto se objevuje několik společných znaků osob, které někoho šikanovaly. Agresoři dosti často pocházejí z problematických rodin, z citově vyprahlého prostředí, kde jsou často používány nadávky, bití a ponižování. Existují ale i agresoři, kteří pocházejí ze spořádaných, materiálně výborně zabezpečených rodin, kde ale také chybí citové zázemí. Není tedy pravdou, že agresoři pocházejí pouze ze sociálně slabých rodin. Agresoři mají potřebu někoho ovládat, někým manipulovat. Bezohledně se prosazují a touží po moci i obdivu ostatních, na úkor oběti si posilují své nezdravé sebevědomí, jsou sobečtí. V dospělosti mívají agresoři dosti často problémy se zákonem. Jejich rodinný život bývá neuspořádaný, děti v těchto rodinách bývají také často bité. Agresorem může být chlapec i dívka. M. Kolář uvádí, že agresoři jsou morálně slepí, nemají pocit viny, že někomu ublížili a zasloužený trest považují za křivdu.

Obětí šikany se může stát osoba, která se jakýmkoliv, třeba i pozitivním způsobem liší od ostatních. Může se lišit nadáním, tělesným handicapem, smyslovým postižením, může být příslušník jiného národa, může mít jinou barvu pleti. Lidé se navzájem od sebe liší, ale agresor bere tuto odlišnost jako záminku pro svoji činnost.

Obětí šikany jsou často pasivní jedinci, kteří jsou snadnou kořistí agresorů. Neumějí skrývat strach, bývají bojácní, zpravidla bývají fyzicky i psychicky méně zdatní než agresor. Oběť se agresorovi nebrání, protože je zastrašována, což agresora vždy povzbuzuje k dalšímu útoku. Oběť může být i provokatér, který sám dává podněty k tomu, aby agresor opět zaútočil.

Někdy se může stát, že oběť, které se nedostalo včasné a účinné pomoci, sama v sebeobraně zaútočí a někomu ublíží. Označujeme ji jako **útočící oběť**. Velmi často se při řešení šikany ve škole stane, že za celý konflikt je potrestána právě tato oběť, protože vyvolala akci jako první v pořadí. Pokud tato situace opravdu nastane, je zřejmé, že šikana nebyla dobře prošetřena.

1.2.3 Přímé a nepřímé znaky šikany

Osoby, kterým je ubližováno, se většinou snaží, aby jejich problém zůstal utajen před okolím. Proto je vždy potřeba si všímat znaků v chování a vystupování případné oběti, protože již toto může ukázat na šikanu. Tyto znaky můžeme rozdělit do dvou skupin a označit je jako znaky přímé a nepřímé.

K nepřímým znakům šikany patří například:

- Žák vyhledává společnost učitelů či jiných dospělých

- Školní prospěch bývá bez vysvětlení náhle zhoršen
- Při týmové práci zůstává žák osamocen
- Žák mívá často rozházené věci nebo ušpiněné oblečení
- Chodí pozdě do školy, mění trasu své cesty
- Přecitlivělé reakce, sklon k pláči, uzavřenost
- Žák svá zranění či poškození věcí nedovede racionálně vysvětlit

Tyto nepřímé znaky jsou mnohdy přehlíženy a nejsou považovány za podnět k šetření šikany. Proto jsou právě nepřímé znaky o tolik zákeřnější. Jsou málo vidět, nicméně jejich trvání může být dlouhodobé.

Na druhou stranu přímé znaky poukazují na šikanu rychleji a viditelněji.

K přímým znakům šikany patří například:

- Fyzické ubližování, oběť často násilí neoplácí
- Žák má hanlivou přezdívku, trpí posměšky od ostatních
- Žák každý den odevzdá již dobrovolně svačinu nebo peníze agresorovi
- Žák je naváděn ke kázeňským přestupkům, někdy až k trestným činům

Oběť nikdy nevykazuje pouze přímé nebo pouze nepřímé znaky.

1.2.4 Typy šikany

Šikanu můžeme podle způsobu jejího provádění rozdělit do několika skupin, přičemž tyto skupiny se navzájem prolínají, doplňují a ovlivňují. Jeden typ šikany se může plynule změnit v jiný typ. V následujícím přehledu podle M.Koláře jsou uvedeny typy šikany a také stručné příklady těchto typů. Šikana může být:

- Fyzická přímá aktivní – jde o přímé násilí, například bití, kopání, tahání za vlasy, fackování
- Fyzická nepřímá aktivní – agresor přesouvá násilí na jeho vykonavatele prostřednictvím pokynů
- Fyzická přímá pasivní – bránění oběti v dosahování jejích cílů
- Fyzická nepřímá pasivní – odmítnutí splnění požadavků
- Verbální přímá aktivní – nadávky, urážení, výsměch
- Verbální nepřímá aktivní – pomlouvání
- Verbální přímá pasivní – ignorování, neodpovídání na pozdrav
- Verbální nepřímá pasivní – izolace oběti, nezastání se oběti

1.2.5 Kyberšikana

Kromě výše uvedených typů šikany se objevuje v současné moderní době elektronická šikana, která se označuje jako **kyberšikana**. Cílem tohoto typu šikany je ublížit někomu pomocí elektronických zařízení. I zde platí pravidlo, že je to cílevědomá a opakovaná činnost. Velmi problematické u tohoto typu šikany je to, že se oběť téměř nemůže účinně bránit a také to, že kyberšikanu je velmi obtížné vyšetřit.

Zahrnujeme sem například obtěžování prostřednictvím SMS nebo MMS zpráv, e-mailů, sociálních sítí a jiné.

1.2.6 Prevence šikany

Nejúčinnější zbraní v boji proti šikaně je důsledná preventivní práce. Prevenci můžeme rozdělit do tří základních úrovní a to:

- Primární – používá se ve stádiu, kdy se ještě šikana v kolektivu neobjevila
- Sekundární – používá se při prvních projevech šikany v kolektivu
- Terciální – používá se následně po vyřešení šikany a účelem terciální prevence je zabránit recidivě

Školy, které tvrdí, že se u nich šikana nevyskytuje, mohou velmi brzy očekávat masivní projev tohoto negativního jevu. Naopak školy, které si dokázaly přiznat, že se u nich šikana objevila, se s tímto problémem již tedy setkaly a budou s ním bojovat. Dle pokynu MŠMT⁴⁾ mají školy vypracovaný Minimální preventivní program, který zahrnuje preventivní práci školy. Do preventivní práce lze zahrnout besedy žáků s odbornými pracovníky, preventivní programy ve speciálních centrech (P-centrum), školní a mimoškolní aktivity, zájmové kroužky a také důslednou práci pedagogů, kteří by měli být metodicky poučeni v problematice šikany.

⁴⁾ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

1.2.7 Řešení šikany

Škola má jako základní povinnost zajistit pro žáky bezpečí. Proto při zjištění šikany je potřebné ji vyšetřit, oběti účinně pomoci a přijmout taková opatření, aby se situace již neopakovala. Na řešení šikany musí být pedagogové řádně připraveni.

Michal Kolář uvádí postup řešení šikany v pěti krocích. Projekt Minimalizace šikany⁵⁾ uvádí tento postup podrobněji. V každém případě je cílem pomoc oběti a zabránit dalším útokům. Pokud je oběť zraněna, je jí nutné poskytnout nejprve ošetření, potom teprve může začít řešení šikany. Postup řešení šikany je následující:

- Odhad závažnosti onemocnění skupiny a rozpoznání, zda nejde o neobvyklou formu šikanování
- Rozhovor s informátory a oběťmi
- Nalezení vhodných svědků
- Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky
- Ochrana oběti
- Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi
- Výchovní komise
- Rozhovor s rodiči obětí
- Práce s celou třídou

Je tedy vidět, že řešení šikany je časově poměrně náročné a především vyžaduje pečlivou přípravu.

Abychom mohli šikanu objevit a následně řešit, je kromě prevence také důležité pečlivě pozorovat projevy všech žáků. Ke zmapování situace ve škole je nejefektivnější forma dotazníku, která byla tedy použita. Vyhodnocení dotazníků ukázalo danou situaci ve škole a pedagogové tedy mají podklady pro další řešení a prevenci šikany.

⁵⁾ <http://www.minimalizacesikany.cz>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

2. Základní informace o výzkumu

Je všeobecně známo, že děti se mohou s různými formami ubližování a agrese setkávat již od útlého věku, a proto bylo účelem výzkumu zmapovat situaci na základní škole, kam chodí žáci ve věkové kategorii 6 až 15 let. Výzkum zjišťuje zkušenosti a poznatky žáků základní školy v oblasti agrese a šikany. V rámci výzkumu bylo stanoveno několik předpokladů, které byly ověřovány na skupinách žáků 1. a 2. stupně, dvou pracovišť školy a skupinách chlapců a dívek.

2.1 Téma výzkumu

Tématem tohoto výzkumu je agresivita a šikana na základní škole. Pokusili jsme se zjistit, zda se žáci ve škole s těmito pojmy setkávají, a to jak v rovině teoretické, tak i praktické. Část mého výzkumu je zaměřena také na zjištění informovanosti dětí v této oblasti, protože orientace v problematice násilí, ubližování je nedílnou součástí prevence těchto patologických jevů. Obdobný výzkum jako nynější probíhal na základní škole již před 3 roky, kdy jeho výsledky byly podkladem pro zpracování Minimálního preventivního programu a Krizového plánu školy. Oba dokumenty jsou součástí prevence patologických jevů ve škole.

2.2 Předmět výzkumu

Předmětem tohoto popisného výzkumu je výskyt agresivity a šikany mezi žáky Fakultní základní školy Olomouc, Tererovo náměstí 1, a to, zda mají žáci praktické zkušenosti s těmito patologickými jevy, zda je rozdíl ve výskytu šikany a agresivity v závislosti jednak na velikosti pracoviště školy, jednak v závislosti na věku respondentů.

2.3 Cíle a otázky výzkumu

2.3.1 Cíl výzkumu

Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, zda se děti na základní škole setkávají s násilím a ubližováním a pokud ano, s jakou formou násilí i četností. Rovněž jsme se pokusili zjistit, zda jim byla poskytnuta pomoc a zda tato pomoc byla účinná a kde tuto pomoc mohou popřípadě vyhledat.

2.3.2 Dílčí otázky výzkumu

1. Kolik procent žáků se na škole setkala s agresivitou a šikanou?
2. Kolika žákům se dostalo potřebné pomoci?
3. Mají žáci dostatečné znalosti z oblasti agresivity a šikany, dokáží rozpoznat oběť a agresora?
4. Bude na pracovišti s menším počtem žáků i menší počet dětí, které se setkaly se šikanou a agresivitou?
5. Bývá žákům ubližováno i jinde než přímo ve škole?
6. Jak se žáci zachovali, pokud byli svědkem šikany nebo agresivity?

2.4 Předpoklady výzkumu

Stanovila jsem si tyto předpoklady:

1. Předpokládáme, že žáků, kteří se setkali s agresivitou a šikanou na škole, bude 25%.
2. Předpokládáme, že žáci 2.stupně budou ve velkém počtu znát rozdíl mezi agresorem a obětí, u žáků 1. stupně jich bude menší počet.
3. Předpokládáme, že na pracovišti s nižším počtem žáků bude i menší počet procent šikanovaných dětí.
4. Předpokládáme, že žákům, kterým se dostalo potřebné pomoci, je 50%.
5. Předpokládáme, že žáků, kteří umí výstižně vyjádřit, co pro ně agresivita a šikana představuje, bude 90%.
6. Předpokládáme, že méně než 50% žáků se přizná, že i oni sami někdy šikanovali druhého člověka.

2.5 Výzkumné metody

- Kvantitativní, aplikovaný výzkum
- Popisný výzkumný problém
- Dotazníkové šetření
- Analýza dat

Dotazník byl anonymní, žáci pouze uvedli věk, třídu, pohlaví. Poslední charakteristika však není cílem mého výzkumu.

Dotazník obsahoval 21 otázek z oblasti pojmů agresivita a šikana. Otázky zjišťovaly jak teoretické poznatky z této oblasti, tak i případné praktické zkušenosti žáků. Otázek s možností výběru z nabízené škály bylo 15, otevřených otázek bylo 6. V odpovědích na otázky s výběrem ze škály (7 otázek) měli žáci vyznačit vždy 3 odpovědi, které nejvíce odpovídají jejich názoru. U otázek s možností odpovědi ano – ne (8 otázek) byla možná pouze jedna odpověď. U otevřených otázek nebyla možnost odpovědi omezena. Uzavřené otázky jsme podrobili statistické analýze v podobě absolutních a relativních četností. Otevřené otázky byly vyhodnocovány a bodovány dle pořadí a v bakalářské práci jsou uváděny pouze tři nejčastější odpovědi. V otázce č. 16 jsme použili prvky kódování a odpovědi jsme upravili dle standardu.

2.5.1 Výběr výzkumného vzorku

Záměrně byli vybráni žáci ze základní školy. Výzkum byl prováděn na prvním i druhém stupni. Důležité pro tento výzkum bylo zjistit, zda se na již výše uvedené základní škole agresivita a šikana objevuje nebo ne, proto ve zpracování dat nebyl brán ohled na to, zda dotazník vyplnil chlapec nebo dívka.

- **Základní soubor:** Žáci základní školy ve věku 7 – 15 let
- **Dílčí soubory:**
 - o Žáci 1.stupně a žáci 2.stupně
 - o Jednotlivá pracoviště školy
- **Rozsah vzorku:** 450 – 500 respondentů

2.6 Podmínky výzkumu

Výzkum pro bakalářskou práci byl proveden na Fakultní základní škole Olomouc, Tererovo náměstí 1. Škola má dvě samostatná pracoviště, jedno přímo na Tererově náměstí a druhé je odloučené pracoviště Helsinská 6.

Po dohodě s ředitelem školy, který výzkum na škole povolil, jsme vypracovali dotazník, který byl předložen ke konzultaci metodikům prevence rizikového chování obou pracovišť školy (viz příloha č.2). Stanovili jsme si, že dotazník bude zadán ve 2. – 9. ročníku s ohledem na to, že v době zadání dotazníku žáci 1. ročníku ještě neumějí číst. Bylo využito

plánovaného školního termínu zadání dotazníku, což bylo na začátku listopadu 2011. Současně jsme se dohodli s ředitelem školy, že škole budou poskytnuty výsledky výzkumu.

K dotazníku byl vypracován krátký metodický list (viz příloha č.1), který obsahoval jednak pokyny k vyplnění dotazníku, jednak náměty, o kterých by třídní učitelé měli s dětmi ještě před vyplňováním dotazníku hovořit.

2.7 Realizace výzkumu

Dotazníky byly předány třídním učitelům v takovém počtu, kolik je žáků ve třídě. Před zadáním dotazníku jsme hovořili s třídními učiteli a požádali jsme je o spolupráci během výzkumu. Rovněž jim bylo stručně za přítomnosti metodiků prevence patologických jevů vysvětleno, jaký je cíl daného výzkumu.

Žáci jednotlivých tříd měli možnost nejprve hovořit o dané problematice se svými třídními učiteli, kteří vypracování dotazníku většinou provedli v třídnických hodinách. Celé problematice bylo za strany učitelů i žáků věnován dostatek času, takže každý žák se mohl k tématu vyjádřit slovně v rámci své třídy, potom teprve byl žákům předložen dotazník. V úvodu práce s dotazníkem byly žákům učitelem předloženy náměty z již zmíněného metodického listu, což sloužilo jako motivační faktor. Žáci byli jasně seznámeni se způsobem vyplňování dotazníku.

2.8 Plán zpracování kvantitativních dat

Během tří týdnů učitelé vyplněné dotazníky vrátili zpět s přehledem počtu žáků, kteří dotazník vyplňovali. Dále sdělili počet těch žáků, kteří z důvodu nepřítomnosti ve škole dotazník vyplnit nemohli, tyto žáky jsme do výsledků výzkumu nezahrnovali.

Výzkumu se zúčastnilo 496 žáků, z toho z pracoviště Tererovo náměstí 297 žáků, z pracoviště Helsinská ul. 199 žáků. Na 1. stupeň chodí celkem 300 žáků, na druhý 196 žáků. Pro zpracování výsledků svého výzkumu byly vypracovány tabulky pro jednotlivé třídy a dílčí skupiny. Do tabulek byly zaznamenávány odpovědi žáků. Tyto tabulky sloužily k vytvoření databáze odpovědí a zjištění jejich četnosti. Na základě výsledků jednotlivých tříd byla vypracována statistika odpovědí za celou školu. Tabulky sloužily také jako podklady pro grafické zpracování výsledků. Výsledky byly dále zpracovány tak, aby bylo možné porovnat výsledky výzkumu na jednotlivých pracovištích školy. Některé otázky byly ještě

navíc rozděleny na výsledky za 1.stupeň a za 2.stupeň školy. Byly to zejména otázky, kde se dá předpokládat rozdíl v zkušenostech dětí v závislosti na jejich věku. V přílohách č.3 a 4 jsou ukázky vyplněného dotazníku, jeden za 1.stupeň, druhý za 2.stupeň školy.

2.9 Zjištěná data

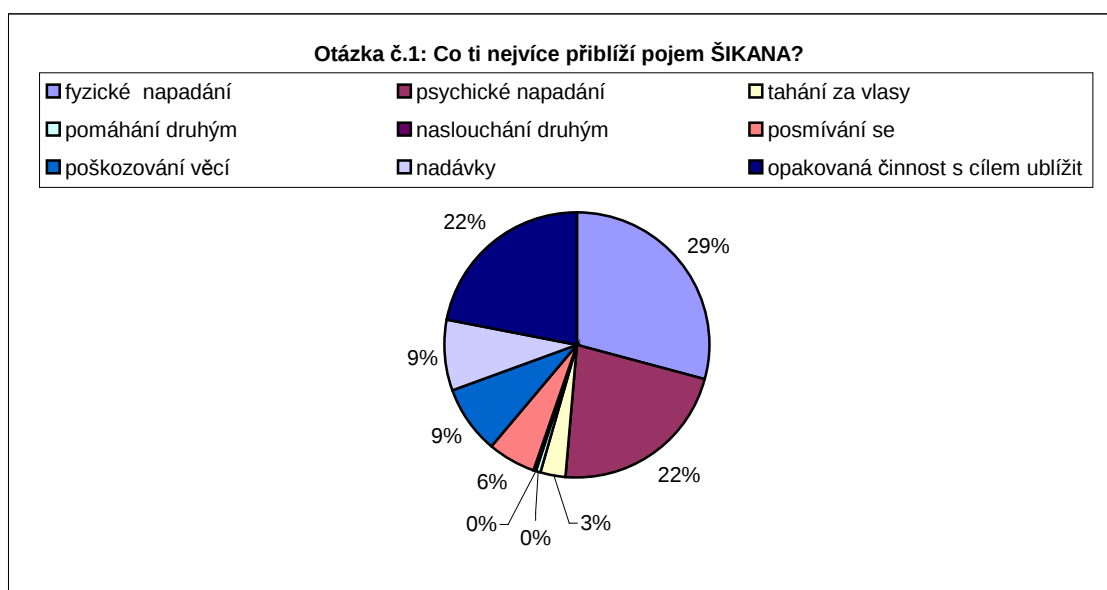
V první části zpracování výsledků se bude věnovat jednotlivým otázkám. V příloze jsou uvedeny ukázky vyplněných dotazníků od žáků 1. a 2. stupně školy (viz. příloha 3 a 4).

Otázka č.1: Co ti nejvíce přiblíží pojem šikana?

- a) fyzické napadání
- b) psychické napadání
- c) tahání za vlasy
- d) pomáhání druhým
- e) naslouchání druhým
- f) posmívání se
- g) poškozování věcí
- h) nadávky
- i) opakovaná činnost s cílem ublížit

Touto otázkou bylo zjištěno, zda žáci ví, co je to šikana.

Graf 1: Co ti nejvíce přiblíží pojem šikana?

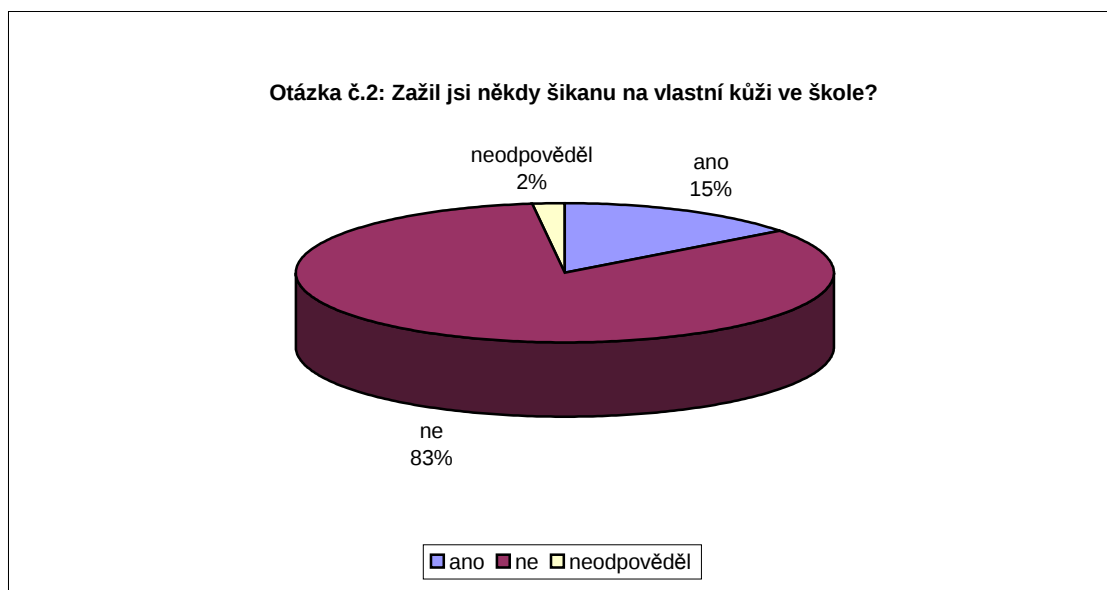
Z výsledků je zřejmé, že žáci spojují s pojmem šikana nejvíce fyzické napadání, a to ve 29%. Dále je to psychické napadání – 22%, stejně tak 22% tvoří odpovědi žáků, kdy označili jako šikanu opakovanou činnost s cílem ublížit jinému. V součtu tyto tři uvedené odpovědi zaujímají 73%, což dokazuje, že děti mají velmi dobrou představu o tom, co zahrnujeme do pojmu šikana. To dokazuje i fakt, že nulové procentuální zisky mají nabízené odpovědi pomáhání a naslouchání druhým. Je tedy malý procentuální rozdíl mezi naším dílčím předpokladem číslo 5. Při zpracování výsledků z jednotlivých pracovišť bylo zjištěno, že není rozdíl v procentuálním zastoupení odpovědí mezi pracovišti. V příloze č. 5 uvádíme graf, který zachycuje strukturu odpovědí žáků po jednotlivých třídách.

Otázka č.2: Zažil jsi někdy šikanu na vlastní kůži ve škole?

- a) Ano
- b) Ne

Touto otázkou bylo zjištěno, kolik procent žáků ve škole bylo již šikanováno.

Graf 2: Zažil jsi někdy šikanu na vlastní kůži ve škole?

Z výsledku je zřejmé, že 15% žáků na základní škole zažilo šikanu nebo agresivitu na vlastní kůži. 83% žáků se nesetkalo se šikanou ani agresivitou. Pouze 2% dotazovaných žáků na tuto otázku nezodpověděla. Jak ukazují výsledky, situace na škole je poměrně dobrá, což lze srovnávat s údaji uváděnými v jiných výzkumech, kdy se udává, že s šikanou se setkává až 40% žáků.

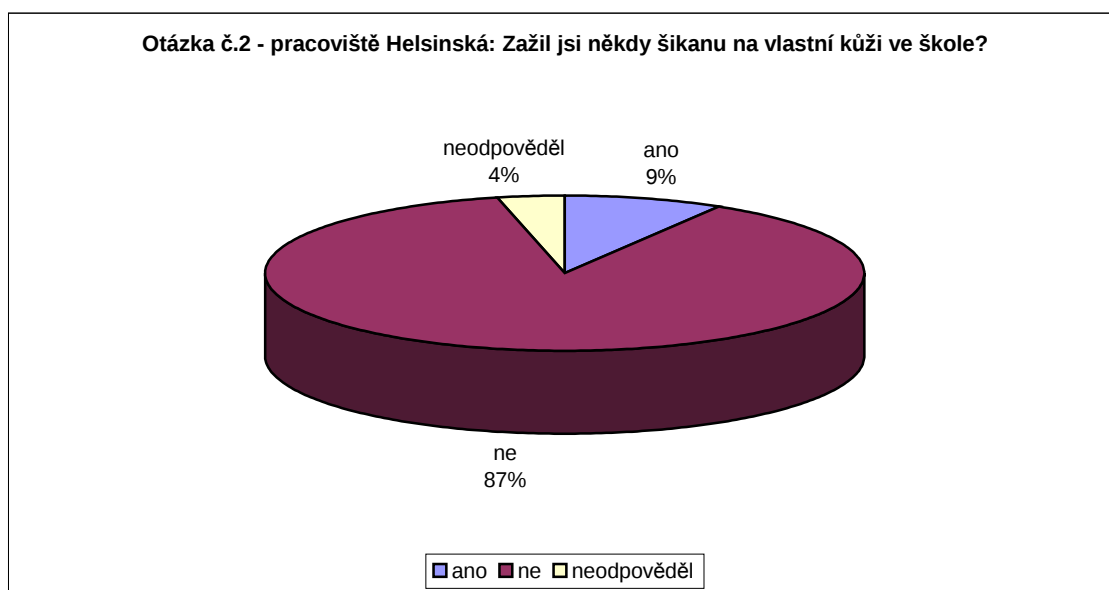
V další části výsledků otázky č.2 je uvedeno srovnání výskytu agresivity a šikany na jednotlivých pracovištích školy. Zjišťovali jsme, zda platí předpoklad, že na pracovišti

s menším počtem žáků bude také menší procento dětí, které se s šikanou již setkaly, a zda tento předpoklad platí i obráceně.

Graf 3 a graf 4 srovnávají situaci na pracovištích školy – na pracovišti Helsinská (graf 3) a na pracovišti Terera (graf 4).

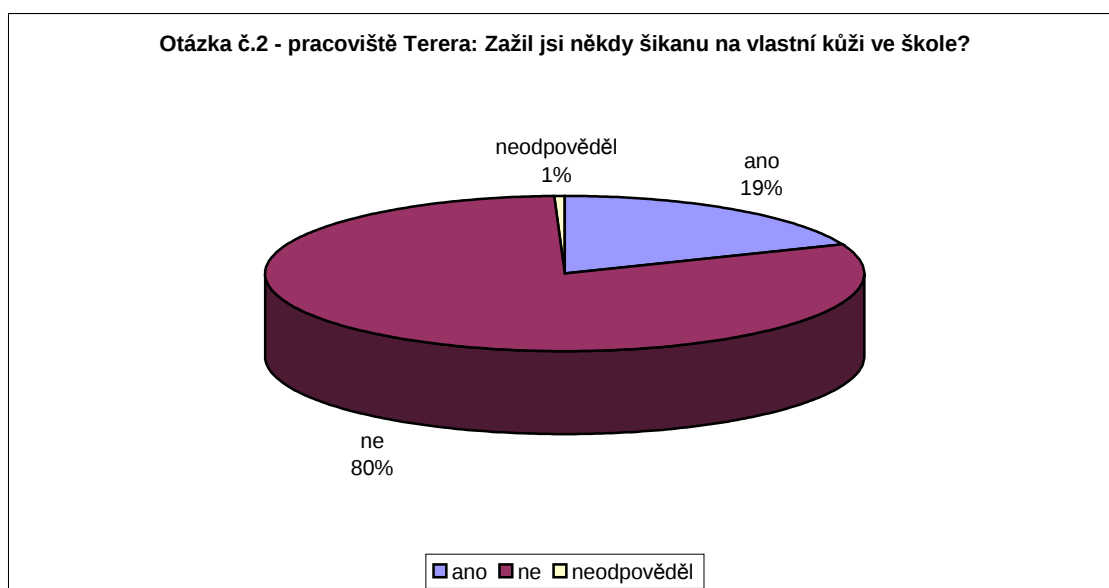
Touto otázkou bylo zjištěno, kolik procent žáků ve škole Helsinská bylo již šikanováno.

Graf 3: Pracoviště Helsinská: Zažil jsi někdy šikanu na vlastní kůži ve škole?

Touto otázkou bylo zjištěno, kolik procent žáků ve škole Terera bylo již šikanováno.

Graf 4: Pracoviště Terera: Zažil jsi někdy šikanu na vlastní kůži ve škole?

Z výsledku je možné vidět, že na pracovišti, kde je méně dětí, žáci zažili na vlastní kůži šikanu a agresivitu pouze v 9%. 87% žáků se s ní nesetkalo, 4% žáků neodpovědělo. Ze srovnání obou grafů můžeme zjistit, že na pracovišti, kde je více dětí, zažilo na vlastní kůži šikanu a agresivitu 19% žáků. 80% žáků se s ní nesetkalo. Pouze 1% žáků neodpovědělo.

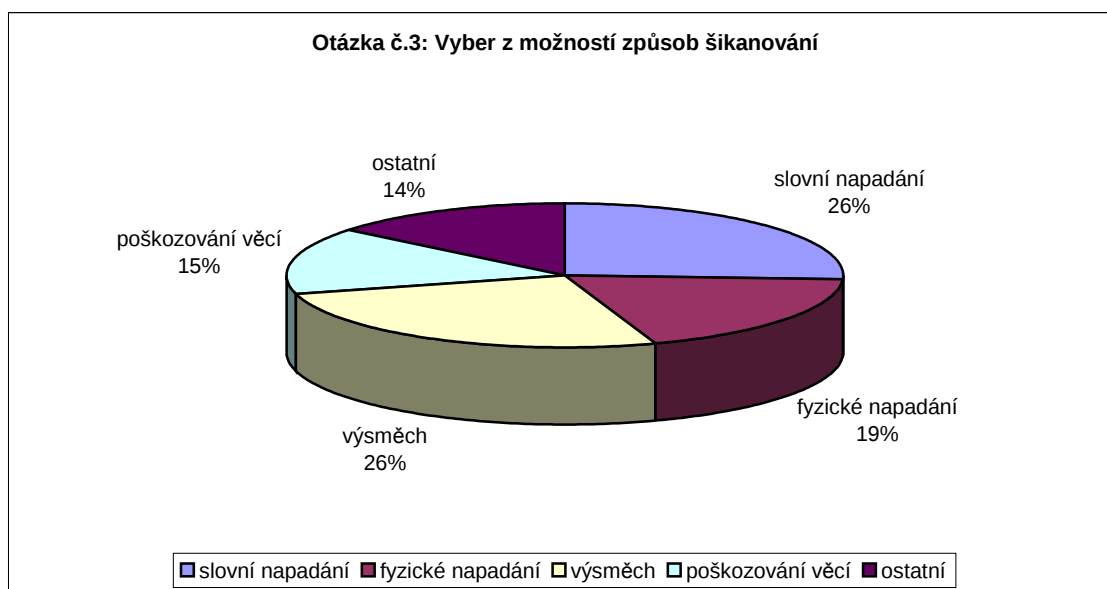
Výsledky potvrzují 3.dílčí předpoklad výzkumu, a to že na pracovišti s menším počtem žáků, kde se děti navzájem více znají, je menší výskyt agrese a šikany než na pracovišti s větším počtem žáků. To lze vysvětlit menší anonymitou dětí, což je faktor silně ovlivňující výskyt agrese.

Otázka č.3: Vyber z možností způsob šikanování.

- a) Slovní napadání
- b) Fyzické napadání
- c) Výsměch
- d) Poškozování věcí
- e) Ostatní

Touto otázkou bylo zjištěno, jakým způsobem bylo ve škole žákům ubližováno.

Graf 5: Vyber z možností způsob šikanování

Na tuto otázku odpovídali pouze ti žáci, kteří odpověděli v otázce č.2 kladně, to znamená, že se již setkali s ubližováním. Stejně je tomu i v otázkách č.4 – 9. Žáci, kteří v otázce č.2 odpověděli záporně, odpovídali až na otázku č.10. Z výsledku tohoto grafu vyplývá, že nejčastější formou šikany je slovní napadání spolu s výsměchem.

To žáci uvedli v obou případech stejné procento odpovědí, a to 26%. Dále uvedli fyzické napadání z 19% a poškozování věcí z 15%. Ve 14% žáci uvedli v odpovědi ostatní způsob šikanování.

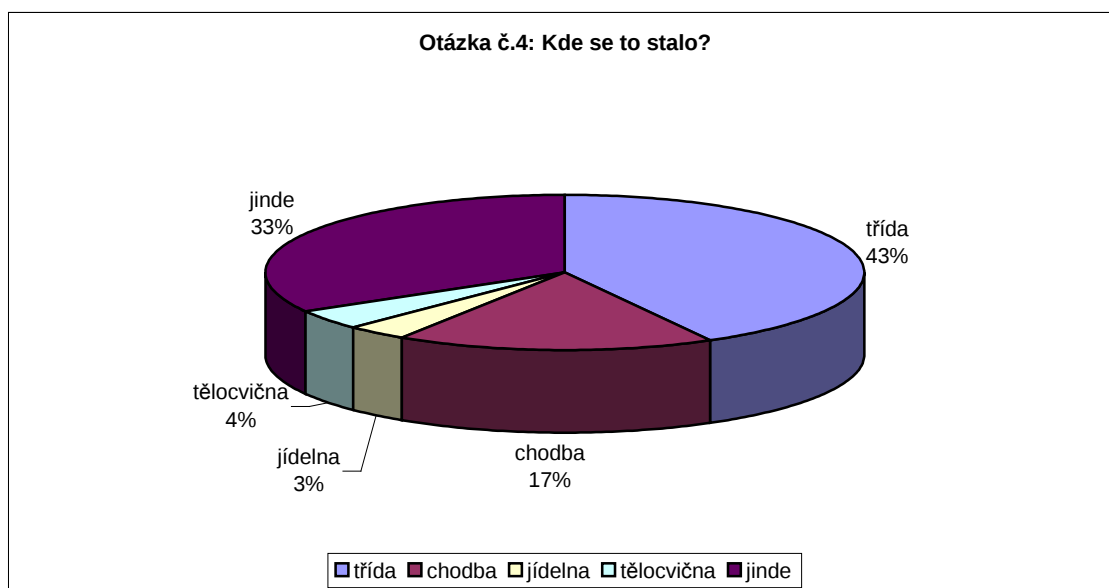
Tuto otázku zodpověděli žáci podobně jak na 1.stupni, tak i na 2.stupni základní školy, to znamená, že s věkem se příliš způsob ubližování nemění.

Otázka č.4: Kde se to stalo?

- a) Třída
- b) Chodba
- c) Jídelna
- d) Tělocvična
- e) Jinde

Touto otázkou jsme zjišťovali, kde se šikana nejčastěji objevovala v rámci areálu školy.

Graf 6: Kde se to stalo?

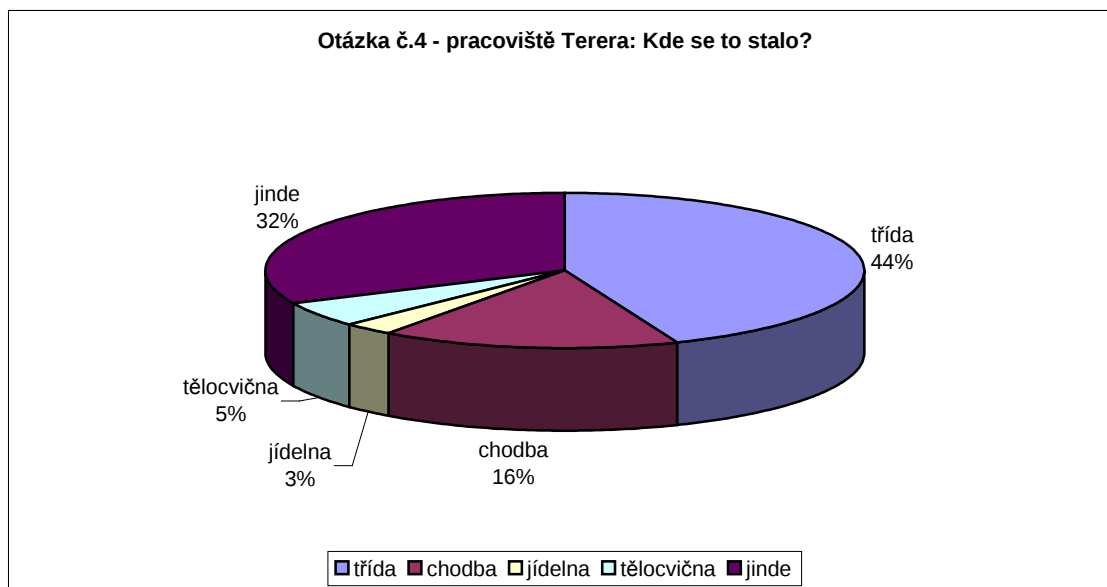

Výsledky grafu nám ukázaly, že nejčastějším místem, kde jsou žáci šikanováni, je chodba. Žáci takto odpověděli ze 43%. Dále odpovídali, že s a agresivitou a šikanou setkali i jiných prostorách školy. Takto odpovědělo 33% žáků. Dále byli žáci šikanováni v tělocvičně, pouze ale ze 4%, a také v jídelně - jen ze 3%.

V dalších dvou grafech 7 a 8 jsme srovnali situaci na pracovišti Terera a Helsinská.

Touto otázkou jsme zjišťovali, kde se šikana nejčastěji objevovala v rámci areálu školy na pracovišti Terera.

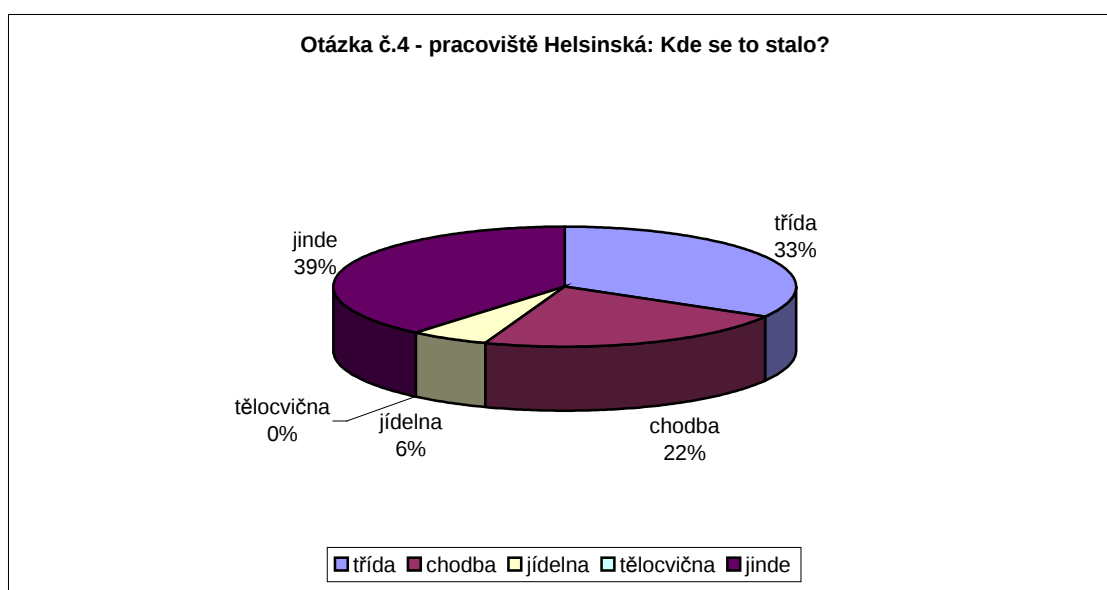
Graf 7: Pracoviště Terera: Kde se to stalo?

V tomto porovnání můžeme vidět, že na pracovišti Terera se nejvíce šikana objevuje ve třídě, a to ze 44%. Dále žáci uvedli, že jsou šikanováni jinde, a to ze 33%. Na chodbě se šikana objevuje ve 14%, v tělocvičně z 5% a v jídelně ze 3%. Možným řešením této situace je posílení preventivní práce učitelů a také zvýšit dohled nad žáky ve třídách a na chodbách.

Touto otázkou jsme zjišťovali, kde se šikana nejčastěji objevovala v rámci areálu školy na pracovišti Helsinská.

Graf 8: Pracoviště Helsinská: Kde se to stalo?

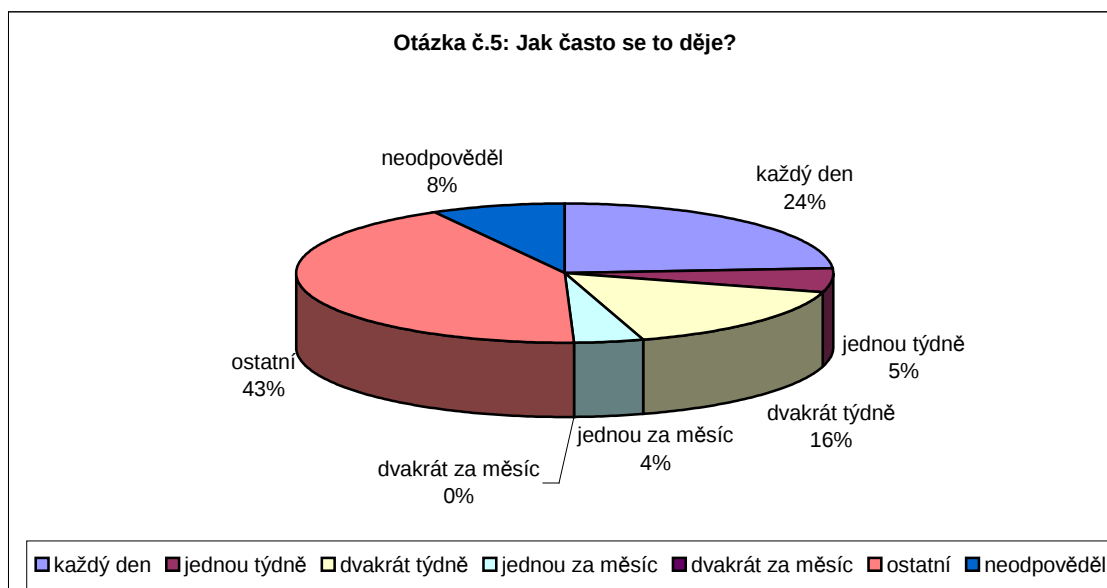
Na pracovišti Helsinská se šikana nejvíce objevuje také ve třídě, rovněž jako na pracovišti Terera, a to ze 33%, dále bylo nejčastější odpovědí jinde, a to ze 39%. Žáci byli také šikanováni na chodbě, a to ze 22%. Dále se šikana objevuje v jídelně ze 6%. V tělocvičně se šikana na pracovišti Helsinská neobjevuje. Stejně jako pracoviště Terera by bylo dobré i zde posílit dozory hlavně ve třídě a také na chodbě.

Otázka č.5: Jak často se to děje?

- a) Každá den
- b) Jednou týdně
- c) Dvakrát týdně
- d) Jednou za měsíc
- e) Dvakrát za měsíc
- f) Ostatní

Touto otázkou jsme zjišťovali, jak často je dětem ve škole ubližováno.

Graf 9: Jak často se to děje?

Z výsledku jasně vyplývá, že každý den je šikanováno 24% žáků. Zde je nutné připomenout, že jde o 24% žáků, kterým je nebo bylo ve škole ubližováno, nikoliv 24% všech žáků školy. Druhou nejčastější odpovědí je dvakrát týdně, a to uvedlo 16% žáků. Jednou týdně je šikanováno 5% žáků, jednou za měsíc jsou šikanováni 4%, dvakrát do týdne 16% žáků a dvakrát do měsíce nikdo. Na tuto otázku neodpovědělo 8% žáků. Ovšem nejčastější odpovědí bylo ostatní, to znamená, že k ubližování nedocházelo pravidelně.

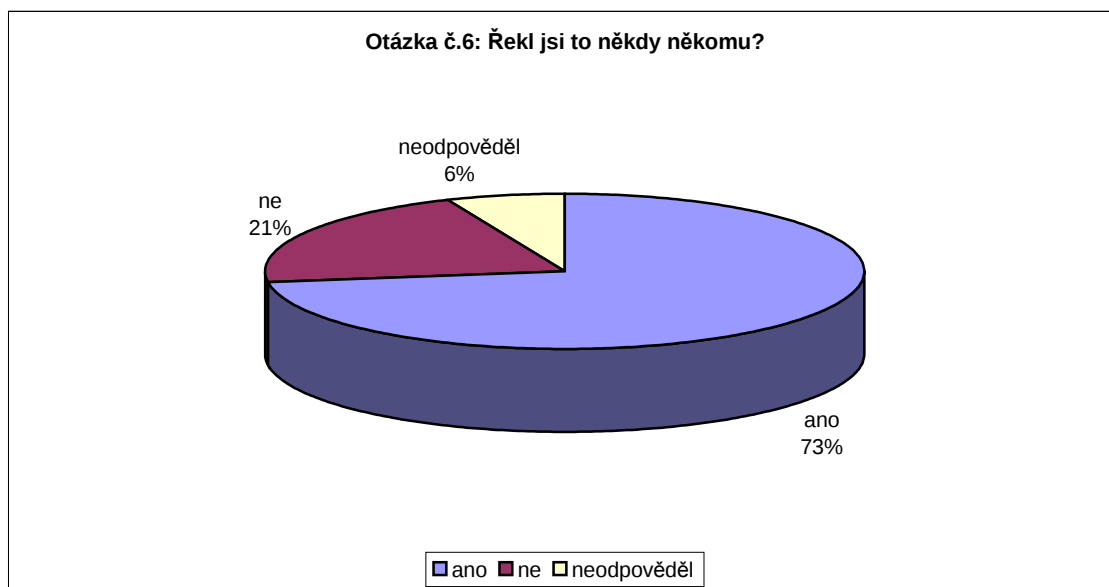
Otázka č.6: Řekl jsi to někdy někomu?

a) Ano

b) Ne

Tato otázka zjišťuje, zda-li se žáci nebáli říct ostatním o ubližování.

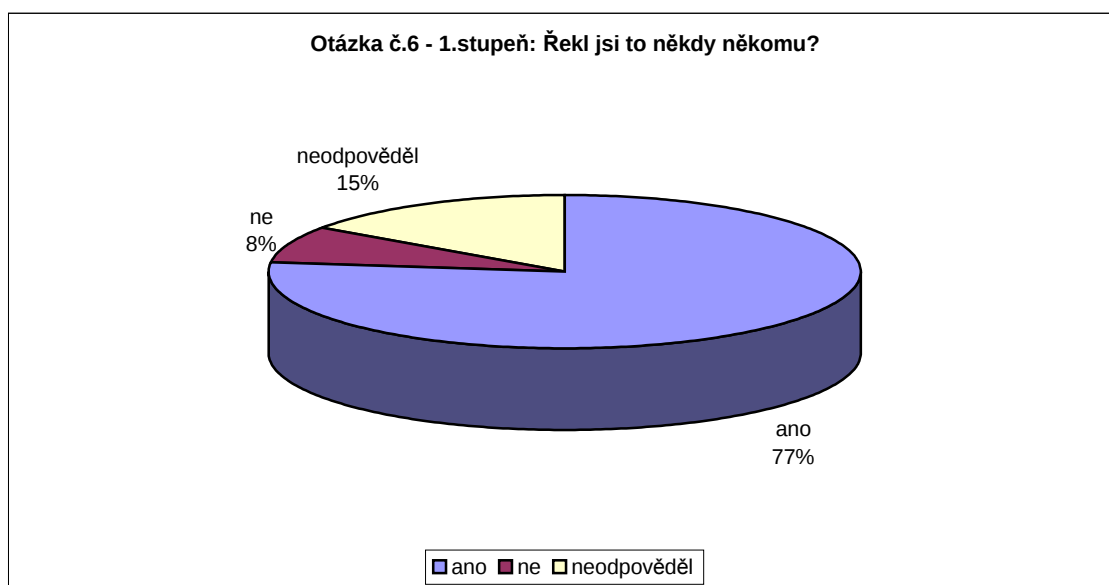
Graf 10: Řekl jsi to někdy někomu?

Z grafu vidíme, že žáci ze 73 % řekli o šikaně někomu druhému. 21% žáků to neřeklo nikomu a 6% žáků na tuto otázku neodpovědělo. Dále se podíváme, zda je rozdíl v odpovědích mezi žáky 1.stupně a žáky 2.stupně.

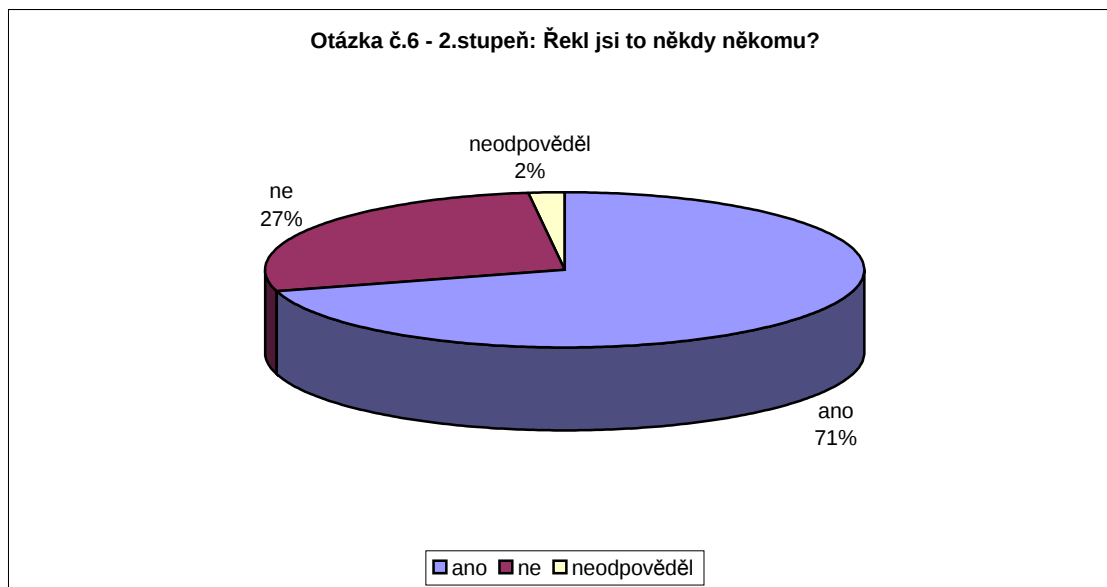
Tato otázka zjišťuje, zda-li se žáci 1. stupně nebáli říct ostatním o ubližování.

Graf 11: 1.stupeň: Řekl jsi to někdy někomu?

Tato otázka zjišťuje, zda-li se žáci 2. stupně nebáli říct ostatním o ubližování.

Graf 12: 2.stupeň: Řekl jsi to někdy někomu?

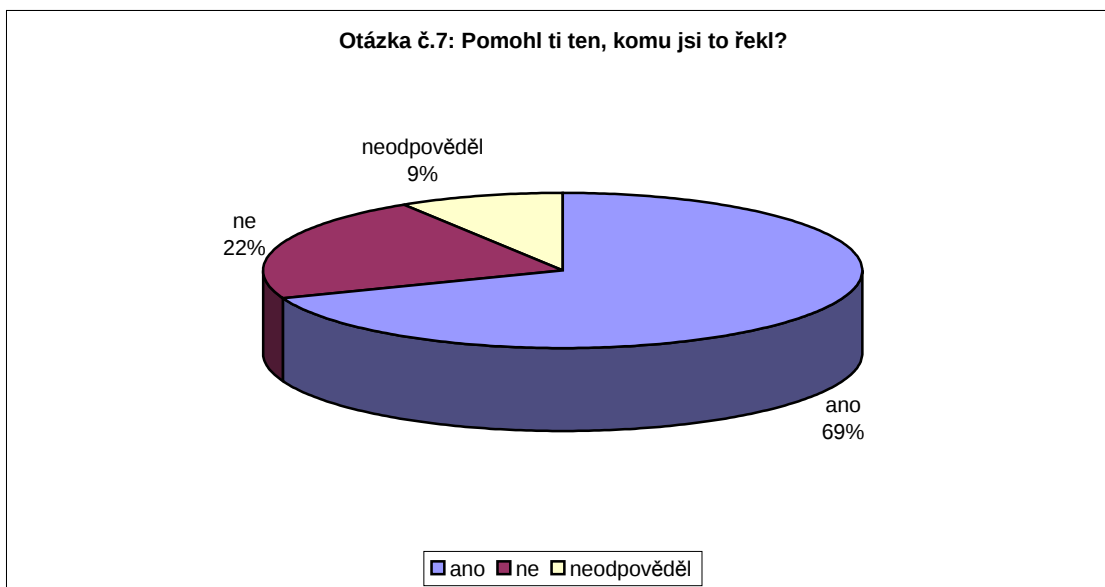
Zvláštností je, že žáci prvního stupně odpověděli, že o šikaně někomu řekli ze 77% a žáci druhého stupně odpověděli z 71%. Na prvním stupni odpovědělo 8% žáků, že mlčelo a na druhém stupni o tom nikomu neřeklo 27% žáků. Tento fakt lze vysvětlit tím, že s věkem respondentů klesá jejich potřeba svěřovat se ostatním se svými prožitky a zkušenostmi, menší děti naopak své zkušenosti sdělují ostatním velmi často. Na prvním stupni 15% žáků neodpovědělo na tuto otázku a na druhém stupni neodpověděla 2% respondentů.

Otázka č.7: Pomohl ti ten, komu jsi to řekl?

- a) Ano
- b) Ne

Tato otázka zjišťuje, kolika procent žákům se dostalo pomoci, pokud jim bylo ubližováno.

Graf 13: Pomohl ti ten, komu jsi to řekl?

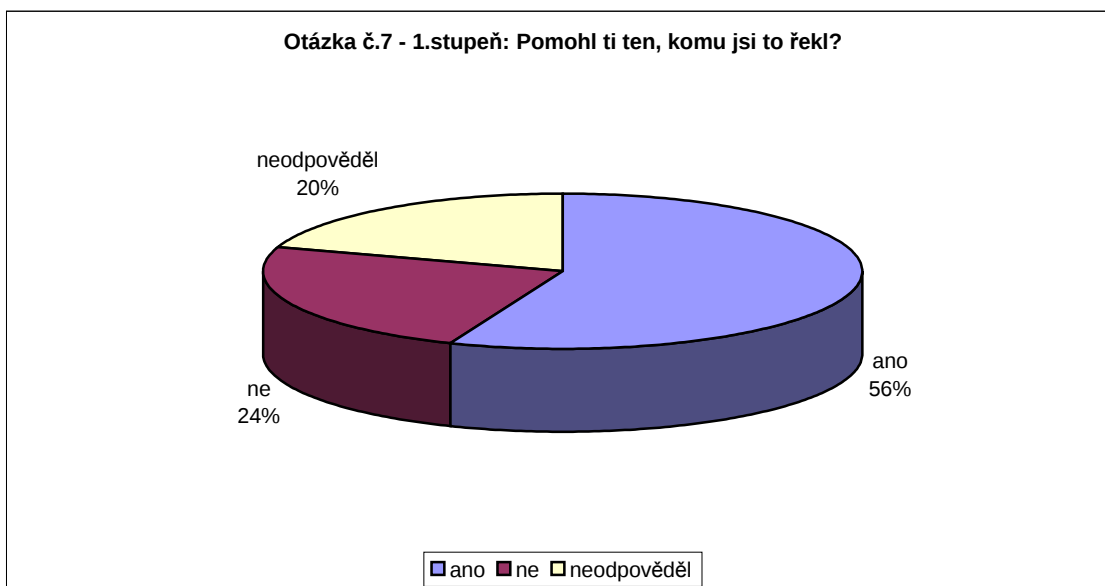
Z grafu můžeme vidět, že žákům se dostala pomoc v 69%. 22% žáků na otázku odpovědělo, že jim nikdo nepomohl, a 9% žáků na tuto otázku neodpovědělo.

Náš předpoklad byl, že se žákům dostane pomoci z 50%. Tento zjištěný výsledek je tedy mile překvapivý. Téměř tedy 70% žákům někdo pomohl.

Další zajímavostí je však srovnání prvního a druhého stupně základní školy. V následujících dvou grafech jsme srovnali, jak na 1. a 2. stupni žáci odpovídali na tuto otázku.

Tato otázka zjišťuje, kolika žákům na 1.stupni se dostalo pomoci.

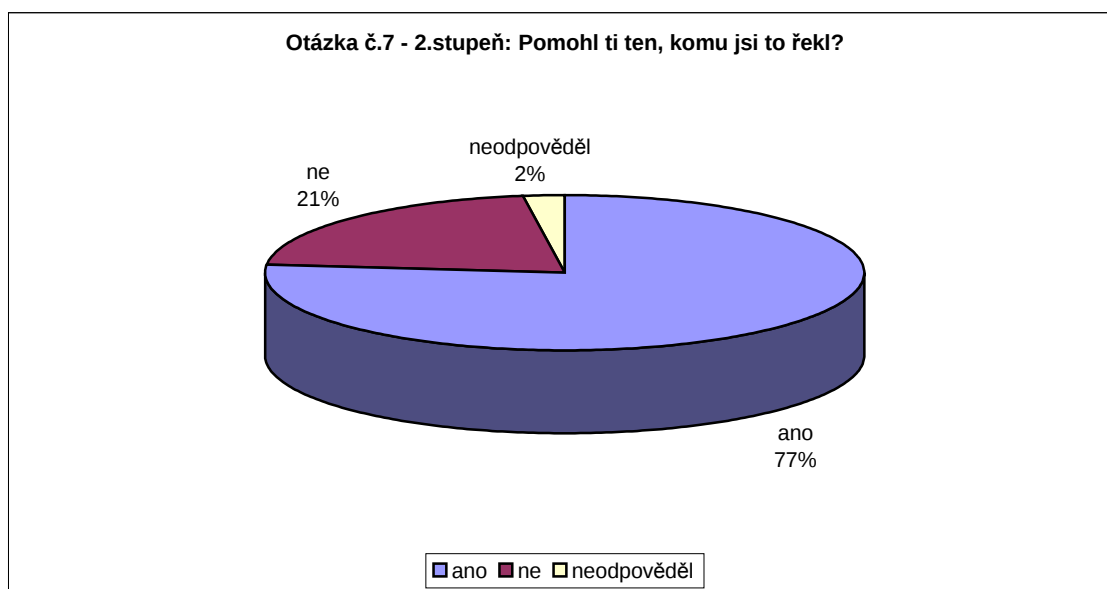
Graf 14: 1.stupeň: Pomohl ti ten, komu jsi to řekl?

Z tohoto gryfu vidíme, že žákům na 1.stupni se dostalo pomoci z 56%. Dále 24% žáků odpovědělo, že se pomoci nedočkali a 20% žáků na tuto otázku neodpovědělo. Na druhém stupni je to jinak. Pojďme se podívat na graf 15.

Tato otázka zjišťuje, kolika žákům na 2.stupni se dostalo pomoci.

Graf 15: 2.stupeň: Pomohl ti ten, komu jsi to řekl?

Z tohoto grafu vidíme, že na druhém stupni se dostalo 77% žákům pomoci, 21% žáků odpovědělo, že jim nikdo nepomohl a 2% žáků na otázku neodpověděla. Na 2.stupni tedy náš již zmíněný předpoklad dokonce přesáhl hranici 70%, což je velice uspokojivé.

Otázka č.8: Napiš jak ti pomohl?

Z celého výčtu odpovědí jsme vybrali 3 nejčastější odpovědi, které žáci na tuto otázku odpověděli.

- 1) Žáci to řekli rodičům - rodiče to začali řešit ve škole
- 2) Žáci to řekli učitelům - učitelé zapisovali poznámky a dále to řešili
- 3) Žáci to řekli kamarádům – kamarádi jim pomáhali psychicky a spolu s poškozeným agresora ignorovali

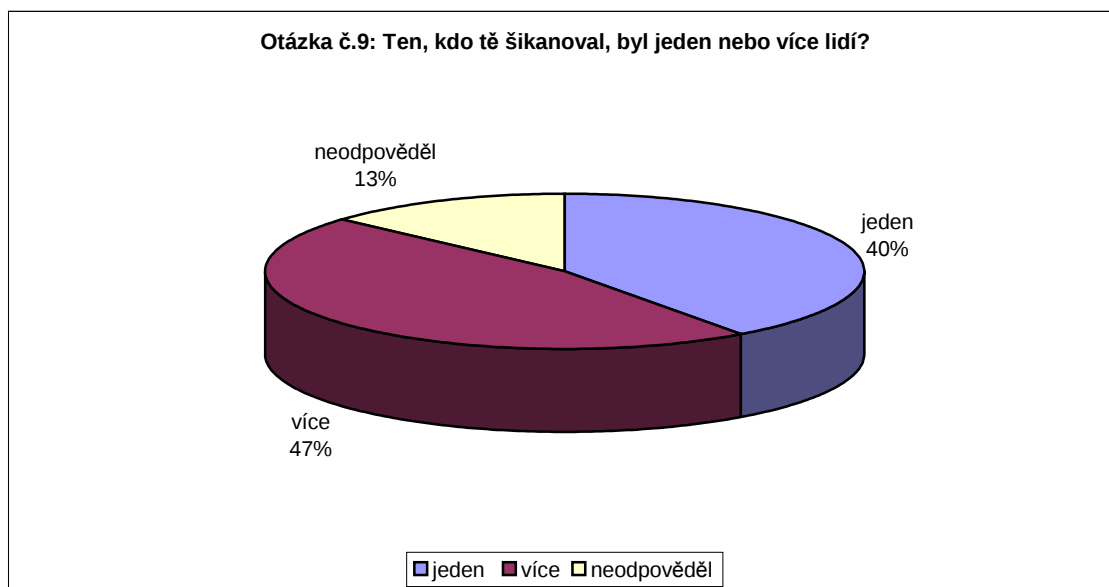
Z těchto odpovědí vidíme, že žáci nejvíce spoléhají na rodiče, učitele a v neposlední řadě své kamarády. Ovšem bohužel je známo, že kamarádi s řešením šikany příliš nepomohou.

Otázka č.9: Ten, kdo tě šikanoval byl 1 nebo více lidí?

- a) Jeden
- b) Více

Touto otázkou jsme zjišťovali počet agresorů.

Graf 16: Ten, kdo tě šikanoval, byl jeden nebo více lidí?

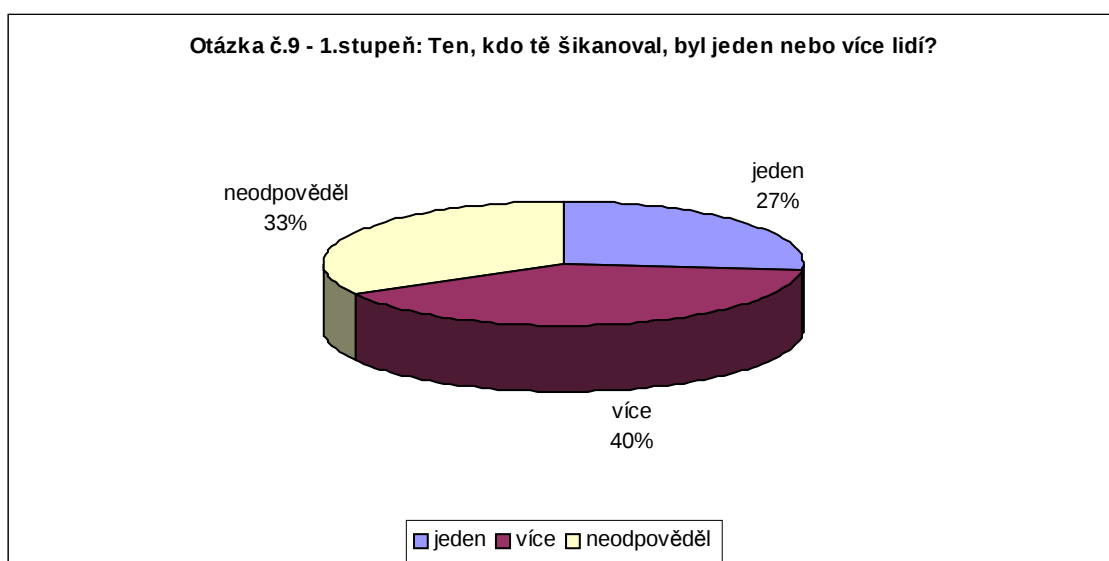

Z grafu vidíme, že žáci odpověděli ze 40%, že agresor byl jeden, 47% žáků odpovědělo, že agresorů bylo více, a 13% žáků na tuto otázku neodpovědělo vůbec.

Opět je ale dobré srovnat 1. a 2. stupeň základní školy, protože zde se odpovědi docela liší. Proto se podívejme na následující grafy 17 a 18.

Touto otázkou jsme zjišťovali počet agresorů na 1. stupni základní školy.

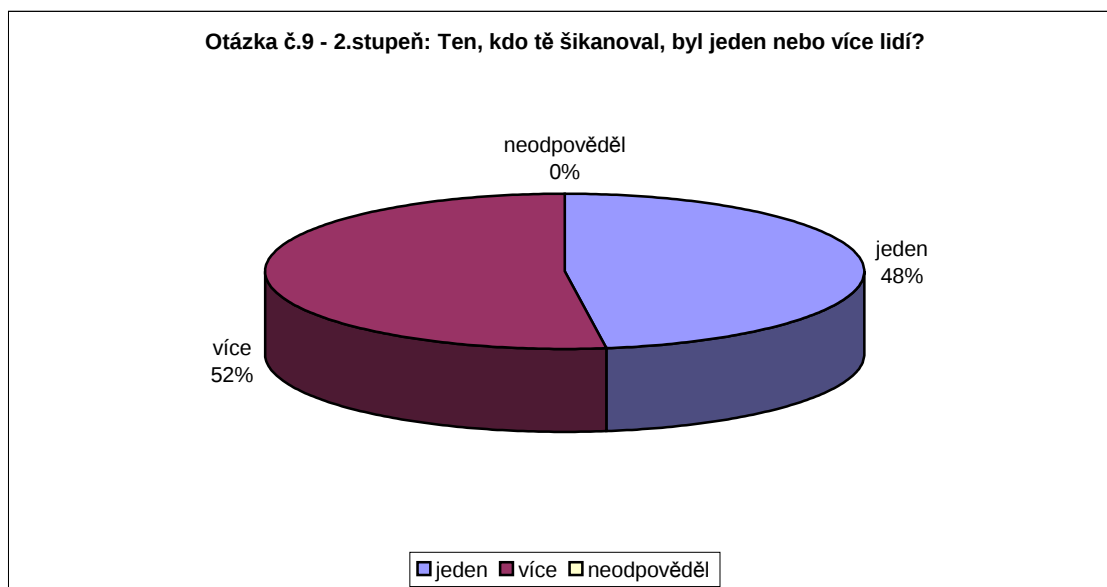
Graf 17: 1.stupeň: Ten, kdo tě šikanoval, byl jeden nebo více lidí?

Na 1.stupni celkem 27% žáků odpovědělo, že agresor byl jeden, 40% žáků odpovědělo, že agresorů bylo více a celých 33% žáků na tuto otázku neodpovědělo.

Touto otázkou jsme zjišťovali počet agresorů na 2. stupni základní školy.

Graf 18: 2.stupeň: Ten, kdo tě šikanoval, byl jeden nebo více lidí?

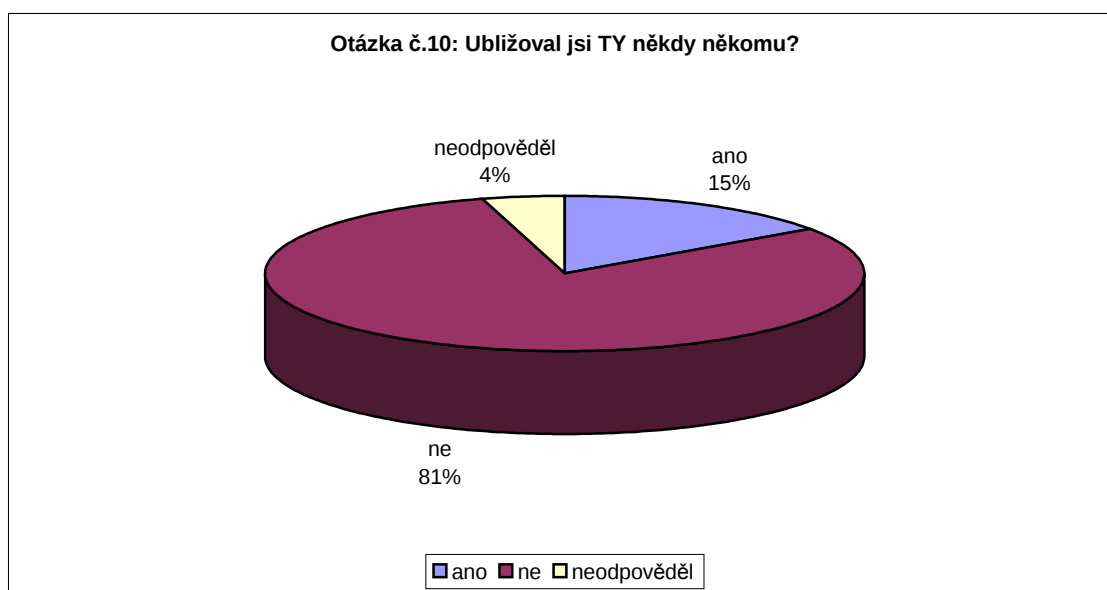
Na 2.stupni odpověděli všichni žáci. A to 48% žáků šikanoval jeden agresor a 52% žáků šikanovalo více agresorů. Tato srovnání odpovědí žáků 1. a 2.stupně ukazují na to, že v mladším školním věku je počet agresorů větší, zdá se, že se děti i v ubližování vzájemně podporují. Na 2.stupni již žáci jednají samostatněji, jsou schopni jednat sami za sebe.

Otázka č.10: Ubližoval jsi TY někdy někomu?

- a) Ano
- b) Ne

Touto otázkou zjišťujeme, kolik žáků se přizná k tomu, že i oni sami, někdy někoho šikanovali.

Graf 19: Ublížíval jsi ty někdy někomu?

Z grafu vidíme, že žáci se přiznali pouze z 15%, že někomu někdy ubližovali. 81% žáků na tuto otázku odpovědělo negativně a 4% žáků na tuto otázku neodpověděla vůbec. Stejně tak žáci odpovídali na 1. a 2. stupni. Naším dílčím předpokladem č.6 bylo, že méně než 50% žáků se přizná, což se zde pravděpodobně také ukázalo. Ovšem fakt, že se přiznalo pouze 15% žáků, můžeme brát tak, že ne všichni žáci jsou zdaleka tak odvážní, aby se k něčemu takovému, že někoho šikanovali, doznali.

Na další otázky odpovídali pouze ti žáci, kteří v otázce č.10 odpověděli kladně. Pokud žáci odpověděli záporně, odpovídali až na otázku č.13.

Otázka č.11: Popiš, jak a komu?

Z celého výčtu odpovědí jsme vybrali 3 nejčastější odpovědi, které žáci na tuto otázku odpověděli.

- 1) Žáci brali věci – spolužákům
- 2) Fyzické napadání - spolužáků
- 3) Výsměch a pomluvy – spolužákům

Dále žáci uváděli ve svých odpovědích také to, že se prali se sourozenci, že se navzájem uráželi a dělali si naschvály. Některé z odpovědí spíše poukazují na škádlení v rámci rodiny než na skutečnou šikanu. Škádlení mezi sourozenci je velmi častý jev.

Otázka č.12: Co tě k tomu vedlo?

Z celého výčtu odpovědí jsme vybrali 3 nejčastější odpovědi, které žáci na tuto otázku odpověděli.

- 1) Odplata, msta
- 2) „Chtěl jsem, aby zažil to co já“
- 3) Provokace

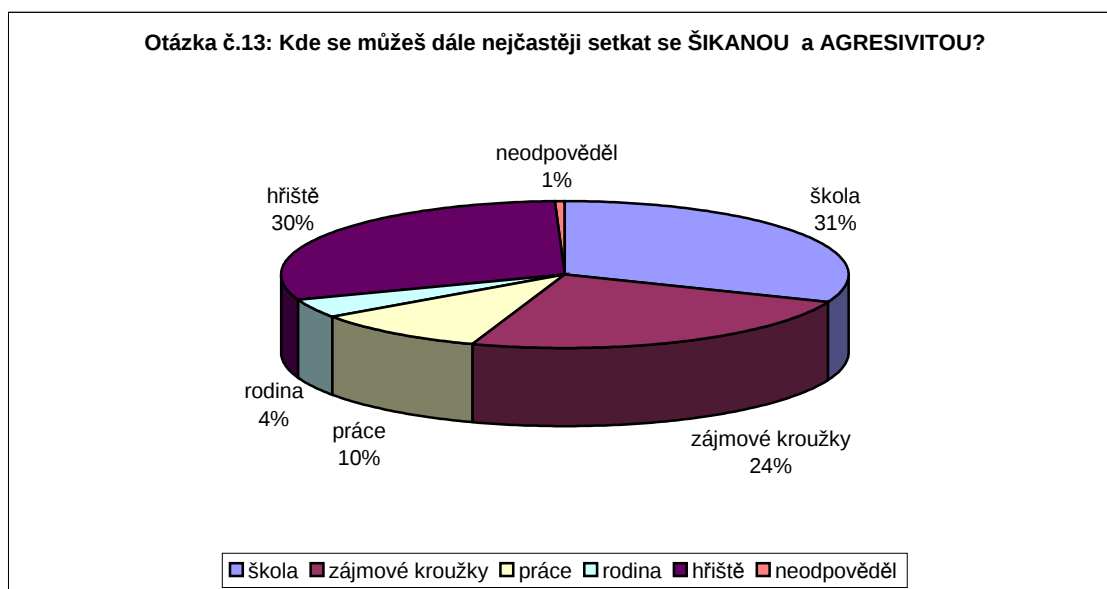
Žáci také uváděli ve svých odpovědích tyto možnosti: Ubližoval jsem z nudy, protože mě to bavilo, nechtěl jsem, ale táhlo mě to, chtěl, aby se ho bál.

Otázka č.13: Kde se můžeš dále nejčastěji setkat se šikanou a agresivitou?

- a) Škola
- b) Zájmové kroužky
- c) Práce
- d) Rodina
- e) Hřiště

Touto otázkou zjišťujeme, co si žáci myslí, kde se dále nejčastěji mohou setkat se šikanou a agresivitou.

Graf 20: Kde se můžeš dále nejčastěji setkat se ŠIKANOU A AGRESIVITOU?

Z grafu plyne že 31% žáků odpovědělo, že nejčastější setkání s agresivitou a šikanou probíhá ve škole, 30% žáků si myslí že na hřišti, 24% žáků odpovědělo v zájmových kroužcích, 10% žáků v práci. Pouze 4% žáků odpovědělo na tuto otázku, že se můžeme setkat

s agresivitou a šikanou v rodině. 1% žáků neodpovědělo vůbec. Na 1. a 2. stupni žáci odpovídali na tuto otázku velice podobně.

Otázka č.14: Stalo se ti, že ti bylo ublíženo mimo školu? Pokud ANO, napiš kde.

Z celého výčtu odpovědí jsme vybrali 3 nejčastější odpovědi, které žáci na tuto otázku odpověděli.

- 1) Hřiště
- 2) Cesta do školy a ze školy
- 3) Školní výlet

Dále žáci uváděli také tato místa: zájmové kroužky mimo školu, školní družina, doma, letní tábor - soustředění, v parku a na zastávce autobusu. Odpovědi svědčí mimo jiné o tom, že volnočasové aktivity dětí, kde již není pedagogický dozor, se mohou stát místem šikany a agresivních útoků.

Otázka č.15: Víš, jaký je rozdíl mezi ŠIKANOVANÝM a tím, kdo ŠIKANUJE?

- a) Ano
- b) Ne

Touto otázkou zjišťujeme, zda-li žáci ví, jaký je rozdíl mezi agresorem a obětí.

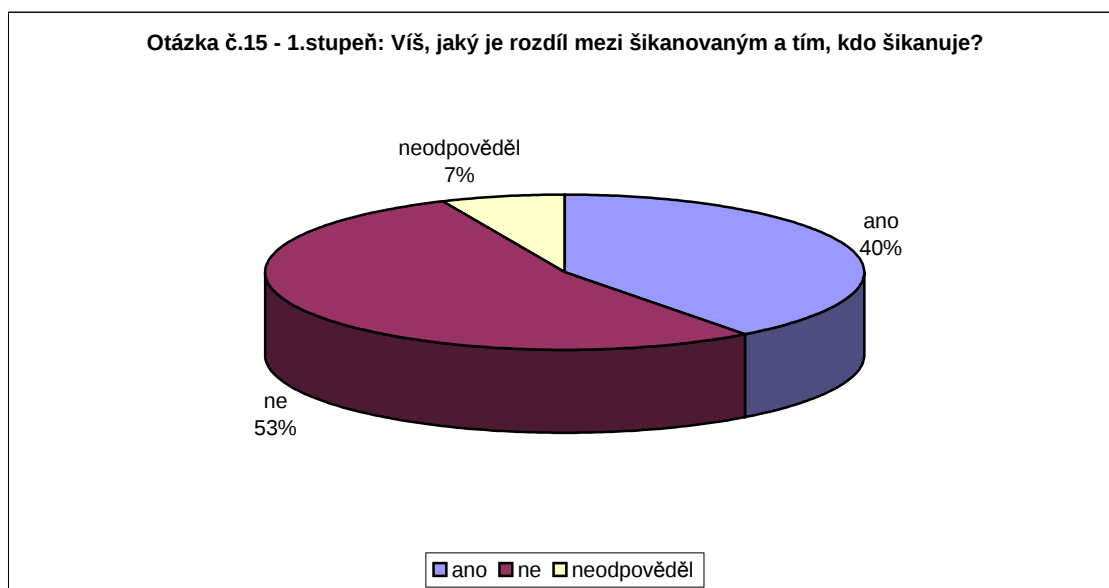
Graf 21: Víš, jaký je rozdíl mezi šikanovaným a tím, kdo šikanuje?

Z grafu plyne, že 47% žáků ví jaký je rozdíl mezi agresorem a obětí, 46% žáků neví, jaký je mezi tím rozdíl a 7% žáků neodpovědělo. Nyní opět srovnáme 1. a 2. stupeň základní školy. Pojdme se tedy podívat na grafy 22 a 23.

Touto otázkou zjišťujeme, zda-li žáci 1.stupně ví, jaký je rozdíl mezi agresorem a obětí.

Graf 22: 1.stupeň: Víš, jaký je rozdíl mezi šikanovaným a tím, kdo šikanuje?

Žáci 1. stupně odpověděli, že ví, jaký je rozdíl mezi agresorem a obětí ze 40%. 53% žáků odpovědělo, že neví, jaký je mezi tím rozdíl, a 7% žáků na tuto otázku neodpovědělo.

Touto otázkou zjišťujeme, zda-li žáci 2.stupně ví, jaký je rozdíl mezi agresorem a obětí.

Graf 23: 2.stupeň: Víš, jaký je rozdíl mezi šikanovaným a tím, kdo šikanuje?

Odpovědi žáků 2. stupně jsou v této otázce zralejší. 58% žáků odpovědělo, že ví, jaký je rozdíl mezi agresorem a obětí. 36% odpovědělo na tuto otázku záporně a 6% žáků neodpovědělo.

Těmito odpověďmi se také potvrdil náš předpoklad, že žáci na 2. stupni budou vědět o rozdílech více než žáci na 1. stupni.

Na další otázku odpověděli pouze ti žáci, kteří na otázku č. 15. odpověděli kladně. Pokud žáci odpověděli záporně, přeskočili až na otázku č. 17.

Otázka č. 16: Popiš.

Z celého výčtu odpovědí jsme vybrali nejčastější odpovědi, které žáci na tuto otázku odpověděli.

- 1) **Šikanovaný** – oběť, je zbitý, je napadán, bojí se, je mu ubližováno, trpí, je uzavřený do sebe, nešťastný, má strach, chudák, bojí se to říct, kořist, bolí ho to, nevinný, bezbranný, urážený, bojí se chodit do školy, nechtěl by se narodit.

Dále žáci uváděli charakteristiku šikanovaných osob: obvykle něčím zvláštní, tichý introvert, je slabý, může být úplně bezproblémový, uzavřený sám do sebe, má psychické problémy, je pod stresem, neoblíbený.

Z uvedených odpovědí vyplývá, že žáci vědí, jak je šikanovanému ubližováno a jak se šikanovaný projevuje.

- 2) **Ten, kdo šikanuje** – agresor, ubližuje, napadá, násilník, užívá si to, otravuje.

Dalšími odpověďmi bylo: Chce se prát, dělá pasti, kope, škrábe, posmívá se, škrtí, špehuje, žebrá o peníze, dělá machra, trápí někoho, ničí věci, má problémy, má nedostatek lásky, pozvedává si sebevědomí.

Dále děti hodnotily postavení agresorů v kolektivu a zde uváděly: může být oblíbený, cítí se nadřazený, myslí si, jaký je to borec, je populární, ukazuje pocit moci nad druhým, má problém sám se sebou.

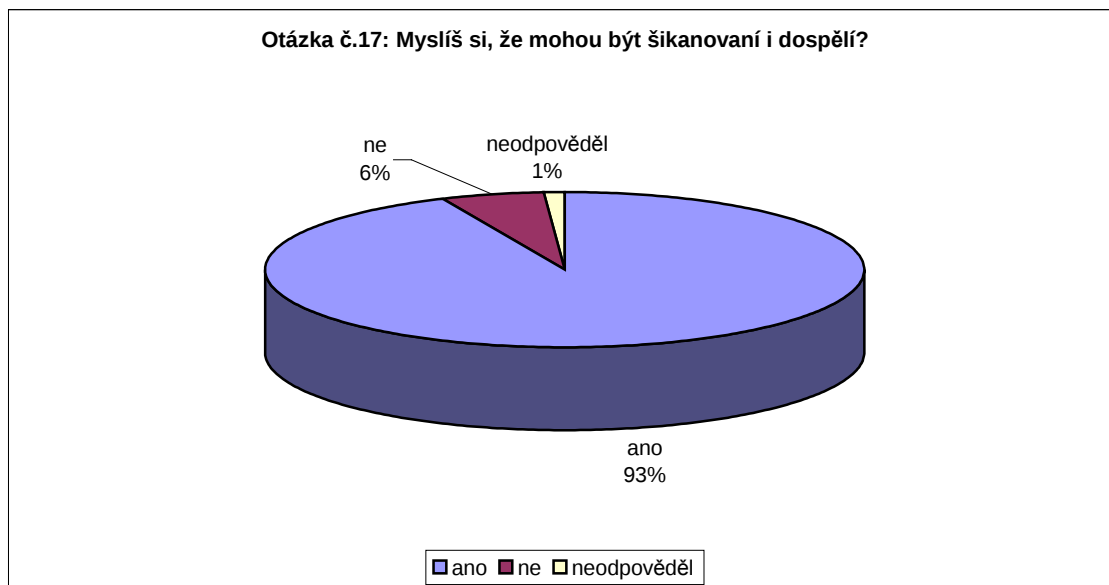
Z těchto odpovědí vyplývá, že většina žáků ví, jak se projevuje agresor. Žáci, kteří se již pravděpodobně se šikanou setkali, uvedli, že i člověk, který ubližuje ostatním, může být v kolektivu oblíbený. To ale svědčí o nezdravém klimatu ve třídě a o pokročilém stádiu šikany.

Otázka č.17: Myslíš si, že mohou být šikanováni i dospělí?

- a) Ano
- b) Ne

Touto otázkou zjišťujeme, zda-li žáci ví, že i dospělí mohou být šikanováni.

Graf 24: Myslíš si, že mohou být šikanováni i dospělí?

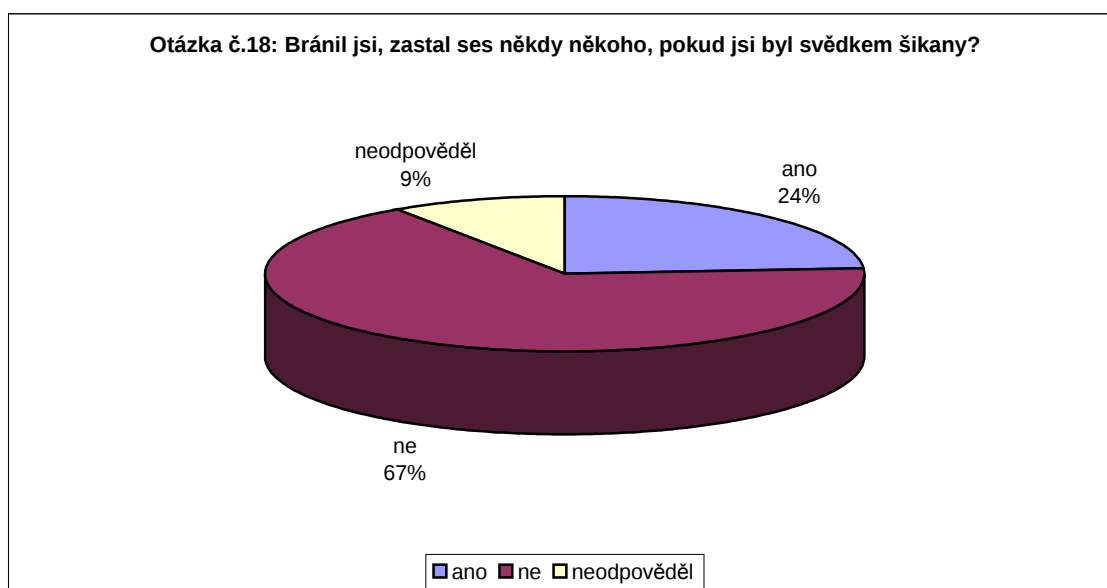
Žáci dobře ví, že i dospělí mohou být šikanováni. A ví to z 93%. Záporně na tuto otázku odpovědělo 6% žáků a vůbec neodpovědělo na tuto otázku pouze 1% žáků. Na 1.i 2. stupni žáci odpověděli na tuto otázku totožně.

Otázka č.18: Bránil jsi, zastal ses někdy někoho, pokud jsi byl svědkem šikany?

- a) Ano
- b) Ne

Touto otázkou zjišťujeme, zda-li se žáci někdy někoho zastali nebo jej bránili.

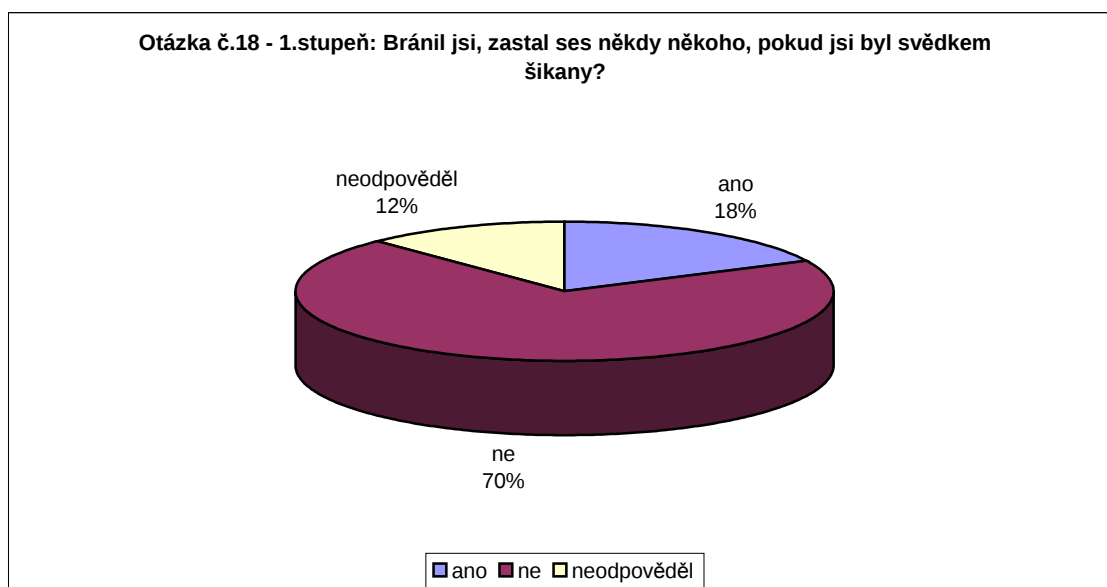
Graf 25: Bránil jsi, zastal ses někdy někoho, pokud jsi byl svědkem šikany?

Zajímavostí je, že z 67% se žáci nezastali ani druhého nechránili. Pouze 24% žáků odpovědělo kladně. 9% žáků na tuto otázku neopovědělo vůbec. Pokud bychom srovnali 1. a 2. stupeň, není v tom až takový rozdíl. Grafy 26 a 27 nám to znázorní.

Touto otázkou zjišťujeme, zda-li se žáci 1. stupně někdy někoho zastali nebo jej bránili.

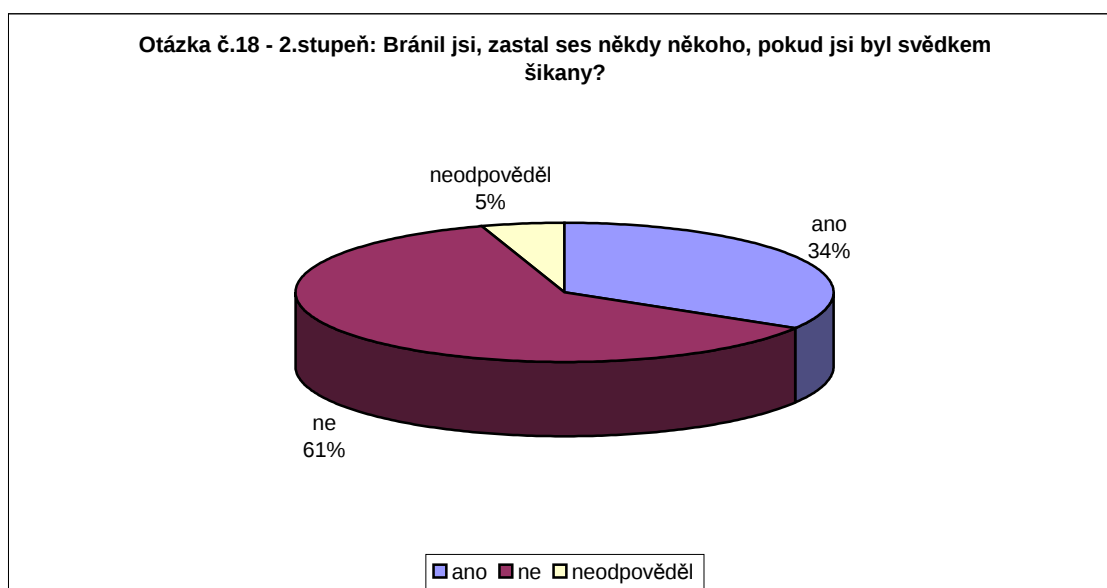
Graf 26: 1.stupeň: Bránil jsi, zastal ses někdy někoho, pokud jsi byl svědkem šikany?

Zde vidíme, že 70% žáků se nikoho nezastalo, ani druhého nebránili. Pouze 18% žáků se zastalo druhého člověka a 12% žáků na tuto otázku neodpovědělo.

Touto otázkou zjišťujeme, zda-li se žáci 2. stupně někdy někoho zastali nebo jej bránili.

Graf 27: 2.stupeň: Bránil jsi, zastal ses někdy někoho, pokud jsi byl svědkem šikany?

Žáci na 2. stupni odpovídali tak, že ze 34% druhého bránili nebo se ho zastali. 61% žáků se tak nezachovalo a 5% žáků na otázku neopovědělo. Tyto grafy krásně znázorňují,

že přece jen starší žáci se někoho zastanou nebo jej brání. Pravděpodobně je to způsobeno tím, že menší žáci mají méně odvahy.

Na další otázku odpověděli pouze ti žáci, kteří na otázku č 18. odpověděli kladně. Pokud žáci odpověděli záporně, přeskočili až na otázku č.20.

Otázka č.19: Jak?

Z celého výčtu odpovědí jsme vybrali 3 nejčastější odpovědi, které žáci na tuto otázku uvedli:

- 1) Žáci to oznámili pedagogovi
- 2) Žáci agresora vyzvali k ukončení činnosti, jinak to oznámí dospělému
- 3) Žáci poskytli fyzickou pomoc.

Z těchto odpovědí vidíme, že mnozí žáci nejsou lhostejní k tomu, co kolem sebe vidí a snaží se situace řešit. Je dobré, že si uvědomují, že jim pedagogové a ostatní dospělí ve škole mohou pomoci nejvíce.

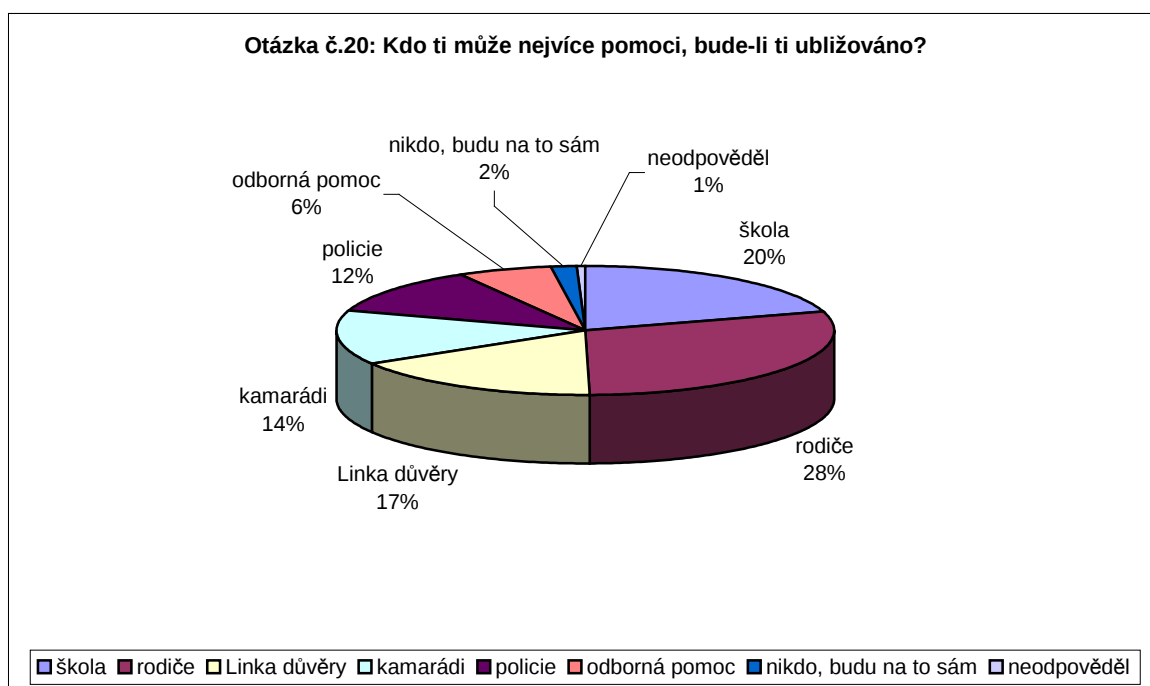
Otázka č.20: Kdo ti může nejvíce pomoci, bude-li ti ubližováno?

- a) Škola
- b) Rodiče

- c) Linka důvěry
- d) Kamarádi
- e) Policie
- f) Odborná pomoc (lékař, psycholog)
- g) Nikdo, budu na to sám

Touto otázkou jsme zjišťovali, zda žáci vědí, na koho se mohou obrátit v případě, že jim bude ubližováno.

Graf 28: Kdo ti může nejvíce pomoci, bude-li ti ubližováno?

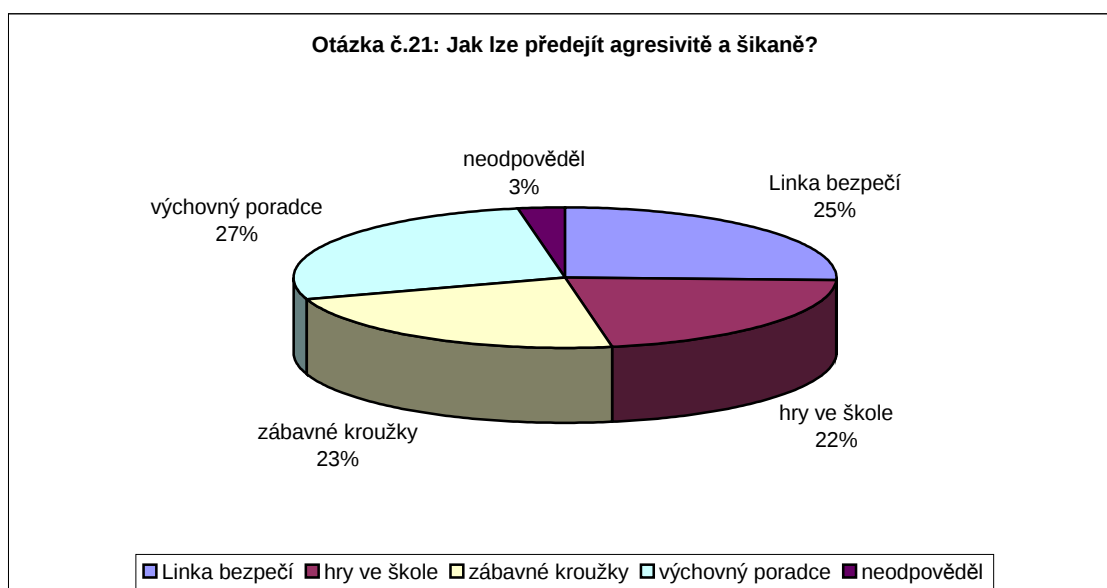
Z grafu vidíme, že žákům nejvíce pomáhají rodiče, a to z 28%. 20% žáků hledá pomoc ve škole. Pouze 17 % žáků by zavolalo na Linku důvěry, 14% žáků by se obrátilo na své kamarády. 12% žáků se přiklání k policii, 6% žáků k odborné pomoci, čili k lékařům a psychologům, 2% žáků odpověděla, že na takový problém budou sami a pouze 1% neodpovědělo na tuto otázku vůbec. Žáci 1. a 2. stupně na tuto otázku odpovídali stejně.

Otázka č.21: Jak lze předejít agresivitě a šikaně?

- a) Linka bezpečí
- b) Hry ve škole
- c) Zábavné kroužky
- d) Výchovný poradce

Touto otázkou jsme zjišťovali, zda-li žáci znají nějaké možnosti k tomu, aby agresivitě a šikaně předešli.

Graf 29: Jak lze předejít agresivitě a šikaně?

Z grafu vyplývá, že 27% žáků se přiklání k výchovnému poradci, 25% žáků by se dovolalo k Lince bezpečí, 23% žáků se přiklání k zábavným kroužkům, 22% ke hrám ve škole a pouze 3% žáků na tuto otázku vůbec neodpověděla. Stejně jako v předešlé otázce žáci 1. a 2. stupně odpovídali stejným způsobem.

2.10 Závěry

Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, zda se žáci základní školy již setkali s násilím a šikanou a pokud ano, jaká byla forma násilí a její četnost. Rovněž jsme se pokusili zjistit, zda byla šikanovaným žákům poskytnuta pomoc a zda tato pomoc byla účinná. Dále jsme zjišťovali, zda žáci vědí, kde mohou v případě potřeby vyhledat pomoc.

Na začátku výzkumu panovala určitá nejistota, kolik respondentů bude ochotno odpovědět na otázky, které se týkají přímo jejich osoby v souvislosti s ubližováním a agresí. Jsou to jistě velmi citlivá témata, ale ukázalo se, že naprostá většina žáků odpověděla na všechny otázky. To svědčí o atmosféře důvěry mezi žáky a jejich učiteli.

Jako nejvíce problematické na zpracování se jevily otázky otevřené, protože zde se vytvořila nesmírně široká škála odpovědí. U respondentů mladšího školního věku se objevily rovněž odpovědi, které byly neadekvátní položené otázce. S rostoucím věkem respondentů se obsah a přesnost odpovědí zvětšovala, což je důkazem toho, že dané problematice je ve škole věnována dostatečná pozornost. Jako optimální se jevily otázky, které nabízely škálu možností.

První předpoklad výzkumu se nepotvrdil. Předpokládali jsme, že s agresivitou a šikanou vůči své osobě se ve škole setká 25% žáků. Zjistili jsme, že s těmito negativními jevy se setkalo pouze 15% žáků. Toto procento je tedy výrazně nižší, než uvádějí výzkumy⁶⁾.

Druhý předpoklad výzkumu se potvrdil, žáci 2.stupně více znají rozdíl mezi agresorem a obětí. U žáků 2.stupně je to v 58%, u žáků 1.stupně pouze ve 40%. To lze vysvětlit tím, že se staršími žáky se ve škole preventivně pracuje delší dobu a jsou tak v dané problematice více poučení.

Na pracovišti s menším počtem žáků se objevil i menší počet dětí, které byly šikanovány. Tím se potvrdil náš třetí předpoklad. Je zřejmé, že na větší škole s větším počtem žáků vzniká pocit částečné anonymity a beztrestnosti. Rovněž prostory velké školy mají více rizikových míst, kde se může šikana odehrávat. Je v kompetenci pedagogů, aby tato místa vytipovali a šikaně tak předcházeli.

Žákům, kteří byli již šikanováni, se dostalo potřebné pomoci v 69%, což nepotvrzuje náš 4.předpoklad výzkumu. Předpokládali jsme totiž, že pomoci se dostane jen 50% žáků. Vysoké procento žáků, kterým někdo pomohl, svědčí o tom, že ve škole se problémy řeší a že učitelé se věnují této oblasti.

Výzkum ukázal, že 100% respondentů umí vyjádřit, co pro ně šikana a agresivita představuje. Za velmi cenný lze považovat fakt, že 22% dotazovaných označilo za šikanu jako opakovanou činnost s cílem ublížit, což je velmi přesné a výstižné. Předpoklad číslo 5 se potvrdil jen částečně, protože jsme předpokládali, že vystihnout pojem šikana bude umět 90% respondentů. Zjištěná odchylka je ale velmi pozitivní.

Ověření předpokladu číslo 6 bylo považováno za problematické, protože hrozilo, že žáci na otázku, zda sami již někoho šikanovali, vůbec neodpoví. Odpovědělo však celkově 96% žáků. K šikanování se přiznalo pouze 15% respondentů, ostatní uvedli, že nikdy nikomu neubližovali. Zdánlivě je to výborný výsledek, ale od výsledků rozsáhlých výzkumů je hodně rozdílný. Přesto zde můžeme vyvodit určitý závěr. Jestliže 15% žáků uvedlo, že jim bylo ubližováno, a 15% žáků uvedlo, že někoho šikanovali, jeví se tato čísla jako věrohodná. I nadále však zůstává otázkou, kolik žáků se dokázalo k tomu, že někoho šikanovali, přiznat.

⁶⁾ V minulých letech proběhlo v českých školách několik výzkumů. Ukázaly, že přibližně 40% žáků uvedlo, že byli šikanováni. Svědkem šikany bylo asi 44% žáků.

Závěr

Závěrem tohoto výzkumu můžeme jednoznačně potvrdit, že šikana i agresivita se objevuje na obou již zmiňovaných pracovištích školy. I když není toto zjištění agresivity a šikany na školách procentuálně velké, je pravděpodobně naprosto nemožné tyto dva pojmy ze škol odstranit. Nicméně náš výzkum ukázal, že stav na těchto školách je přijatelný a šikanu zažilo poměrně malé procento dětí.

Podle výsledků jsou žáci dobře seznámeni s problematikou agresivity a šikany a umí tyto pojmy popsat. Z výše uvedených výsledků již víme, že pokud žáci byli šikanováni, dostalo se jim pomoci ať už od učitelů, rodičů nebo i od kamarádů a dospělých. Žáci dále ví, jaký je rozdíl mezi agresorem a obětí, spektrum správných odpovědí bylo velice široké. Dalším důležitým výsledkem je, že žáci ví, kde mají hledat pomoc a také jak mohou předejít agresivitě a šikaně. Z výsledků výzkumu je patrné, že šikana, která se přece jen ve škole objevila, byla důsledně vyšetřena a oběti poskytnuta účinná pomoc.

K tomu, aby se ještě více omezil výskyt agresivity a šikany na školách, mohou přispět nejen žáci, ale i pedagogové. Po vyplnění tohoto dotazníku si žáci mohli uvědomit, že šikana je nepříjemná, a proto ji nemají způsobovat jiným. Také si mohli uvědomit, že mají ohlásit učiteli, že je žák sám šikanován. Není v moci učitelů, aby stoprocentně věděli o veškerém dění ve třídě. Je otázkou důvěry žáků k učitelům, zda se pedagogové o problému dozví také od dětí. Zde mají určitou výhodu učitelé na 1.stupni, protože malé děti jsou sdílnější.

Všechny získané poznatky ale ukazují na fakt, že pedagogové ve škole jsou si plně vědomi nebezpečí, které s sebou přináší šikana a agrese, a proto se systematicky věnují preventivní práci s dětmi. Je dobré, že se ve škole o šikaně otevřeně hovoří, a to jak mezi žáky, tak i mezi učiteli i vychovateli. Je to výborný signál k tomu, aby byli všichni pozorní a všimli si již prvních náznaků či projevů agresivního chování a šikany. Řešit šikanu je velmi zodpovědný, pracný a v neposlední řadě i nepříjemný úkol, je mu potřeba věnovat značné úsilí ihned po zjištění šikany. Řešit šikanu bez přípravy, bez rozmyslu, může být někdy velmi zavádějící. Pokud nebudou zjištěny všechny souvislosti, vyslechnuti svědci a samotná oběť šikany, nebude vyšetření objektivní. Je však zřejmé, že na Fakultní základní škole Olomouc, Tererovo náměstí 1, se všichni pedagogové snaží šikaně předejít tak, aby se šikana ve škole nevyskytovala a k řešení problému vůbec nemuselo dojít. Více než třetina učitelů včetně vedení školy se v loňském roce zúčastnila projektu Minimalizace šikany, kde se pedagogové seznámili se základními poznatky o šikaně. Tyto poznatky byl následně předány ostatním učitelům ve škole. V rámci projektu byl vypracován Krizový plán školy, kde jsou vytýčena

místa a situace, kdy by žáci mohli být ohroženi šikanou a agresí. Škola má rovněž vypracovanou Strategii řešení šikany, kde jsou zachyceny jednotlivé kroky jejího řešení.

Součástí prevence šikany tedy není jen přímá práce s dětmi, ale zahrnuje i práci a vzdělávání pedagogů v této oblasti. Pokud bude škola jako celek i nadále bojovat proti výskytu agresivního chování a šikany, bude tak vytvářet pocit bezpečí pro žáky i učitele školy a tím i příjemné klima školy. To vede ve svém důsledku k tomu, že o školu je mezi rodičovskou veřejností stále velký zájem a každý rok přibývá počet žáků ve škole.

Seznam použitých zkratek

CNS – centrální nervový systém

Č.j. – číslo jednací

Odst. (1) – odstavec 1

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

Seznam použité literatury

- ANTIER, E. *Agresivita dětí* / Edwige Antier ; [z francouzského originálu ... přeložila Kristyna Křížová]. Praha: Portál, 2004. 104 s. ISBN 80-7178-808-2.
- BOURCET, S., GRAVILLONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma. Jak bránit své dítě*. Praha: Albatros, 2006. 71 s. ISBN 80-00-01552-8.
- CANFIELD, J., WELS, H.C. *Hry pro zlepšení motivace a sebepojetí žáků*. Praha: Portál, 1995. 197 s. ISBN 80-7178-028-6.
- ČERMÁK, I., HŘEBÍČKOVÁ, M., MACEK, P. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Sdružení SCAN a Psychologický ústav AV ČR v Brně, 2003. 316 s. ISBN 80-86620-06-9.
- DAHLKE, R. *Agrese jako šance*. Praha: Ikar, 2005. 445 s. ISBN 80-249-0546-9.
- FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. 256 s. ISBN 80-7178-513-X.
- KOPŘIVA, P., NOVÁČKOVÁ, J., NEVOLOVÁ, D., KOPŘIVOVÁ, T. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2005. 282 s. ISBN 80-901873-6-6.
- ŠIMANOVSKÝ, Z., ŠIMANOVSKÁ, B. *Hry pro rozvoj zdravé osobnosti*. Praha: Portál, 2005. 160 s. ISBN 80-7367-024-0.
- TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. Praha: Portál, 2001. 200s. ISBN 80-7178-503-2.
- VOLAVKA, J. *Agrese a násilí*. In: FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.
- ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Praha: Portál, 2001. 208 s. ISBN 80-7178-544-X.
- Minimalizace šikany*. Kladno: AISIS, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.
- Úplné znění: Trestní předpisy*. Ostrava: Sagit, 2012. 544 s. ISBN 978-80-7208-890-4.

Internetové zdroje

- [http://www.msmt.cz/\[pro-novinare/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-mezizaky?highlightWords=Metodick%C3%BD+pokyn\]](http://www.msmt.cz/[pro-novinare/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-mezizaky?highlightWords=Metodick%C3%BD+pokyn])
- <http://www.minimalizacesikany.cz/>

Seznam příloh

Příloha číslo 1: Metodický list

Příloha číslo 2: Dotazník pro žáky

Příloha číslo 3: Ukázka vyplněného dotazníku za 1.stupeň školy

Příloha číslo 4: Ukázka vyplněného dotazníku za 2.stupeň školy

Příloha číslo 5: Graf odpovědí na otázku číslo 1 dle jednotlivých tříd

Příloha číslo 6: Vložená příloha – disk CD ROM obsahující bakalářskou práci

Milí žáci,

za okamžik se Vám do rukou dostane anonymní dotazník, který byl vytvořen proto, abychom zjistili, zda jste se někdy setkali se šikanou, ať už ve škole, nebo kdekoliv jinde. Tyto výsledky budou zpracovány pouze pro naši potřebu.

Víš, co to vlastně šikana je?

Šikana je dlouhodobá, úmyslná činnost ublížit druhému nebo celé skupině lidí. Je to fyzické i psychické napadání ostatních s jasným úmyslem jim ublížit nebo týrat je.

Šikana zahrnuje fyzickou agresi, slovní agresi, krádeže, ničení a manipulaci s věcmi a násilné příznaky, až právě týrání.

Co si myslíš - čím je to chyba, že šikana existuje?

Není to problém jen agresora a oběti. **Šikanování je porucha vztahů ve skupině**, tedy třeba ve třídě. Pokud jsi někdy byl šikanován i ty, **nemůžeš za to**.

Víš, kde hledat pomoc při zjištění šikany?

Pokud jsi svědkem šikany nebo jsi šikanovaný právě ty, víš, kam by ses měl obrátit, jaké máš možnosti? Pokud si příliš jistý nejsi, tak pozorně poslouchej. Pomoci ti mohou:

- ❖ Pedagogové – učitelé
- ❖ Rodina
- ❖ Výchovný poradce
- ❖ Linka bezpečí dětí a mládeže: 800 155 555 (bezplatná)
- ❖ Linka důvěry: 585 416 600

Šikana se objevuje čím dál častěji, je jako EPIDEMIE. Zamez šikaně nebo ji dokonce znič !!! NEBOJ SE a NAHLAŠ TO !!! Pomůžeš nejen sobě, ale i ostatním !!!

Nyní ještě k dotazníku:

Čti si pozorně pokyny u každé otázky.

Přečti si pozorně všechny nabízené odpovědi, potom teprve označuj kroužkem ty odpovědi, které považuješ za nejvýstižnější.

Věk:.....

Třída:.....

Pohlaví:.....

Instrukce: Pokud není uvedeno jinak, u otázek s více možnostmi zakroužkuj vždy 3 odpovědi.

1.) Co ti nejvíce přiblíží pojmem ŠIKANA?**Zakroužkuj 3 odpovědi.**

- a) Fyzické napadání
- b) Psychické napadání
- c) Tahání za vlasy
- d) Pomáhání druhým
- e) Naslouchání druhým
- f) Posmívání se někomu
- g) Poškozování věcí
- h) Nadávky
- i) Opakovaná činnost s cílem ublížit jinému

2.) Zažil jsi někdy šikanu na vlastní kůži ve**škole?**

- a) Ano
- b) Ne

Pozn. Pokud NE, přeskoč na otázku č.10.

3.) Pokud ANO, vyber z těchto možností.**Vyber 3 odpovědi.**

- a) Slovní napadání
- b) Fyzické napadání (kopání, fackování, tahání za vlasy)
- c) Výsměch
- d) Poškozování tvých věcí
- e) Ostatní

4.) Kde se to stalo?

- a) Třída
- b) Chodba
- c) Jídelna
- d) Tělocvična
- e) Jinde

5.) Jak často se to děje? Vyber 1 odpověď.

- a) Každý den
- b) Jednou týdně
- c) Dvakrát týdně
- d) Jednou za měsíc
- e) Dvakrát za měsíc
- f) Ostatní

6.) Řekl jsi to někdy někomu?

- a) Ano
- b) Ne

Pozn. Pokud NE, přeskoč na otázku č.9.

7.) Pokud ANO, pomohl ti ten, komu jsi to**řekl?**

- a) Ano
- b) Ne

Pozn.: Pokud NE, přeskoč na otázku č.9.

8.) Pokud ANO, napiš, jak ti pomohl.

-

-

-

9.) Ten, kdo tě šikanoval, byl 1 nebo více**lidí?**

- a) Jeden
- b) Více

10.) Ublížoval jsi TY někdy někomu?

- a) Ano
- b) Ne

Pozn.: Pokud NE, přeskoč na otázku č.13.

11.) Pokud ANO, popiš jak a komu

-

-

-

12.) Co tě k tomu vedlo?

-

-

-

13.) Kde se můžeš dále **nejčastěji** setkat se

ŠIKANOU a AGRESIVITOU?

Zakroužkuj 3 odpovědi.

- a) Škola
- b) Zájmové kroužky
- c) Práce
- d) Rodina
- e) Hřiště

14.) Stalo se ti, že ti bylo ublíženo **mimo**

školu? Pokud ANO, napiš kde.

-
-
-

15.) Víš, jaký je **rozdíl** mezi

ŠIKANOVANÝM

a tím, kdo ŠIKANUJE?

- a) Ano
- b) Ne

Pozn. Pokud NE, přeskoč na otázku č.17.

16.) Pokud ANO, popiš.

-
-
-

17.) Myslíš si, že mohou být šikanováni i

dospělí?

- a) Ano
- b) Ne

18.) Bránil jsi, zastal ses někdy **někoho,**

pokud jsi byl svědkem šikany?

- a) Ano
- b) Ne

Pozn.: Pokud NE, přeskoč na otázku č.20.

19.) Pokud ANO, jak?

-
-
-

20.) Kdo ti může **nejvíce** pomoci, bude-li ti

ubližováno? **Zakroužkuj 3 odpovědi.**

- a) Škola
- b) Rodiče
- c) Linka důvěry
- d) Kamarádi

e) Policie

f) Odborná pomoc (lékař, psycholog)

g) Nikdo, budu na to sám

21.) Jak lze **předejít** agresivitě a šikaně?

Zakroužkuj 3 odpovědi.

- a) Linka bezpečí
- b) Hry ve škole
- c) Zábavné kroužky
- d) Výchovní poradce

Dotazník

Anonymní

Věk: 9.....

Třída: 3.B.....

Pohlaví: dívka

Instrukce: Pokud není uvedeno jinak, u otázek s více možnostmi zakroužkuj vždy 3 odpovědi.**1.) Co ti nejvíce přiblíží pojmem ŠIKANA?****Zakroužkuj 3 odpovědi.**

- a) Fyzické napadání
- b) Psychické napadání
- ☒ c) Tahání za vlasy
- d) Pomáhání druhým
- e) Naslouchání druhým
- ☒ f) Posmívání se někomu
- g) Poškozování věcí
- h) Nadávky
- ☒ i) Opakovaná činnost s cílem ublížit jinému

2.) Zažil jsi někdy šikanu na vlastní kůži ve škole?**škole?**

- a) ~~Ano~~
- ☒ b) Ne

Pozn. Pokud NE, přeskoč na otázku č.10.

3.) Pokud ANO, vyber z těchto možností.**Vyber 3 odpovědi.**

- a) Slovní napadání
- b) Fyzické napadání (kopání, fackování, tahání za vlasy)
- c) Výsměch
- d) Poškozování tvých věcí
- e) Ostatní

4.) Kde se to stalo?

- a) Třída
- b) Chodba
- c) Jídelna
- d) Tělocvična
- e) Jinde

5.) Jak často se to děje? Vyber 1 odpověď.

- a) Každý den
- b) Jednou týdně
- c) Dvakrát týdně
- d) Jednou za měsíc
- e) Dvakrát za měsíc
- f) Ostatní

6.) Řekl jsi to někdy někomu?

- a) Ano
- b) Ne

Pozn. Pokud NE, přeskoč na otázku č.9.

7.) Pokud ANO, pomohl ti ten, komu jsi to řekl?

- a) Ano
- b) Ne

Pozn.: Pokud NE, přeskoč na otázku č.9.

8.) Pokud ANO, napiš, jak ti pomohl.

-
-
-

9.) Ten, kdo tě šikanoval, byl 1 nebo více lidí?

- a) Jeden
- b) Více

10.) Ubližoval jsi TY někdy někomu?

- ☒ a) Ano
- b) Ne

Pozn.: Pokud NE, přeskoč na otázku č.13.

11.) Pokud ANO, popiš jak a komu

- bráchovi a rovali jsme se

-
-

12.) Co tě k tomu vedlo?

- protože si začal

-
-

13.) Kde se můžeš dále **nejčastěji** setkat se

ŠIKANOU a AGRESIVITOU?

Zakroužkuj 3 odpovědi.

- ☒ a) Škola
- ☒ b) Zájmové kroužky
- c) Práce
- d) Rodina
- ☒ e) Hřiště

14.) Stalo se ti, že ti bylo ublíženo **mimo**

školu? Pokud ANO, napiš kde.

-
-
-

15.) Víš, jaký je rozdíl mezi

ŠIKANOVANÝM

a tím, kdo ŠIKANUJE?

- a) Ano
- ☒ b) Ne

Pozn. Pokud NE, přeskoč na otázku č.17.

16.) Pokud ANO, popiš.

-
-
-

17.) Myslíš si, že mohou být šikanováni i **dospělí**?

- ☒ a) Ano
- b) Ne

18.) Bránil jsi, zastal ses někdy **někoho**,

pokud jsi byl svědkem šikany?

- a) Ano
- ☒ b) Ne

Pozn.: Pokud NE, přeskoč na otázku č.20.

19.) Pokud ANO, jak?

-
-
-

20.) Kdo ti může **nejvíce** pomoci, bude-li ti ubližováno? Zakroužkuj 3 odpovědi.

- ☒ a) Škola
- b) Rodiče
- c) Linka důvěry
- ☒ d) Kamarádi
- ☒ e) Policie
- f) Odborná pomoc (lékař, psycholog)
- g) Nikdo, budu na to sám

21.) Jak lze **předejít** agresivitě a šikaně?

Zakroužkuj 3 odpovědi.

- ☒ a) Linka bezpečí
- ☒ b) Hry ve škole
- c) Zábavné kroužky
- ☒ d) Výchovný poradce

Dotazník

Anonymní

Věk: 14.....

Třída: 9. A.....

Pohlaví: holka.....

Instrukce: Pokud není uvedeno jinak, u otázek s více možnostmi zakroužkuj vždy 3 odpovědi.

1.) Co ti nejvíce přiblíží pojmem ŠIKANA?

Zakroužkuj 3 odpovědi.

- ☒ a) Fyzické napadání
- ☒ b) Psychické napadání
- ☐ c) Tahání za vlasy
- ☐ d) Pomáhání druhým
- ☐ e) Naslouchání druhým
- ☐ f) Posmívání se někomu
- ☐ g) Poškozování věcí
- ☐ h) Nadávky
- ☒ i) Opakovaná činnost s cílem ublížit jinému

2.) Zažil jsi někdy šikanu na vlastní kůži ve škole?

- ☒ a) Ano
- ☐ b) Ne

Pozn. Pokud NE, přeskoč na otázku č.10.

3.) Pokud ANO, vyber z těchto možností.

Vyber 3 odpovědi.

- ☒ a) Slovní napadání
- ☐ b) Fyzické napadání (kopání, fackování, tahání za vlasy)
- ☒ c) Výsměch
- ☐ d) Poškozování tvých věcí
- ☒ e) Ostatní

4.) Kde se to stalo?

- ☒ a) Třída
- ☐ b) Chodba
- ☐ c) Jídelna
- ☐ d) Tělocvična
- ☒ e) Jinde

5.) Jak často se to děje? Vyber 1 odpověď.

- ☐ a) Každý den
- ☐ b) Jednou týdně
- ☐ c) Dvakrát týdně
- ☐ d) Jednou za měsíc
- ☐ e) Dvakrát za měsíc
- ☒ f) Ostatní

6.) Řekl jsi to někdy někomu?

- ☒ a) Ano
- ☐ b) Ne

Pozn. Pokud NE, přeskoč na otázku č.9.

7.) Pokud ANO, pomohl ti ten, komu jsi to řekl?

- ☐ a) Ano
- ☒ b) Ne

Pozn.: Pokud NE, přeskoč na otázku č.9.

8.) Pokud ANO, napiš, jak ti pomohl.

-
-
-

9.) Ten, kdo tě šikanoval, byl 1 nebo více lidí?

- ☒ a) Jeden
- ☐ b) Více

10.) Ublížoval jsi TY někdy někomu?

- ☒ a) Ano
- ☐ b) Ne

Pozn.: Pokud NE, přeskoč na otázku č.13.

11.) Pokud ANO, popiš jak a komu

- občasny výsměch
-
-

12.) Co tě k tomu vedlo?

- oplátku
- menší s t
-

13.) Kde se můžeš dále **nejčastěji** setkat se ŠIKANOU a AGRESIVITOU?

Zakroužkuj 3 odpovědi.

- ☒ a) Škola
- ☐ b) Zájmové kroužky
- ☐ c) Práce
- ☒ d) Rodina
- ☒ e) Hřiště

14.) Stalo se ti, že ti bylo ublíženo **mimo školu**? Pokud ANO, napiš kde.

- venku

-

15.) Víš, jaký je **rozdíl** mezi ŠIKANOVANÝM a tím, kdo ŠIKANUJE?

- ☒ a) Ano
- ☐ b) Ne

Pozn. Pokud NE, přeskoč na otázku č.17.

16.) Pokud ANO, popiš.

- šikanovaný je oběť
- šikanuje - ten co si vybírá oběť

17.) Myslíš si, že mohou být šikanováni i **dospělí**?

- ☒ a) Ano
- ☐ b) Ne

18.) Bránil jsi, zastal ses někdy **někoho**, pokud jsi byl svědkem šikany?

- ☒ a) Ano
- ☐ b) Ne

Pozn.: Pokud NE, přeskoč na otázku č.20.

19.) Pokud ANO, jak?

- slovním napadáním

-

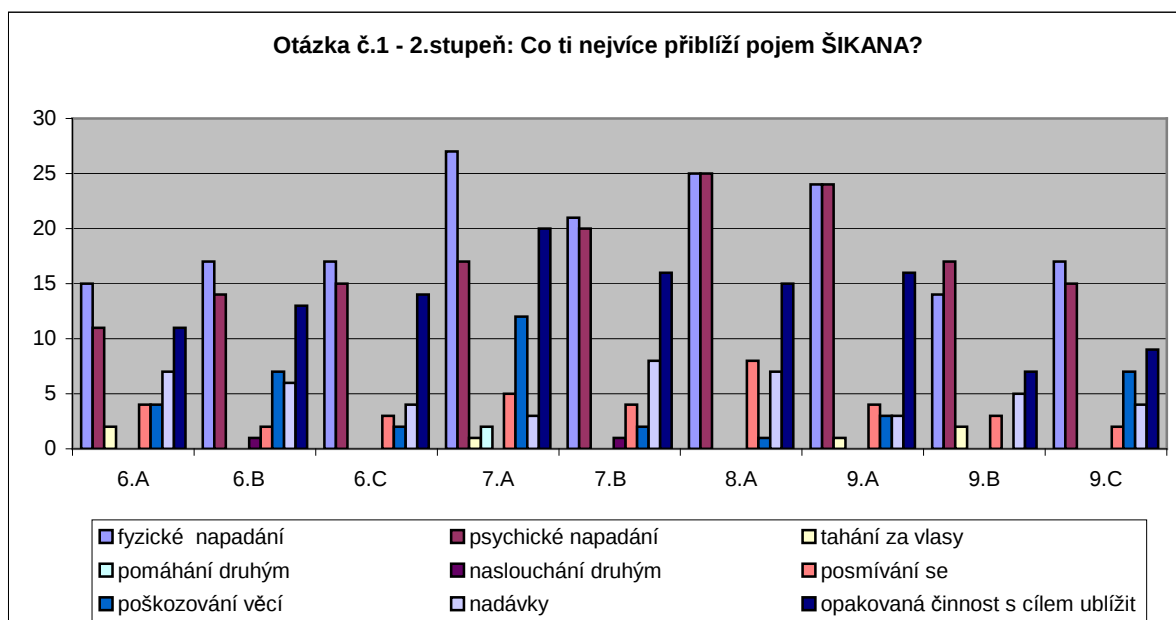
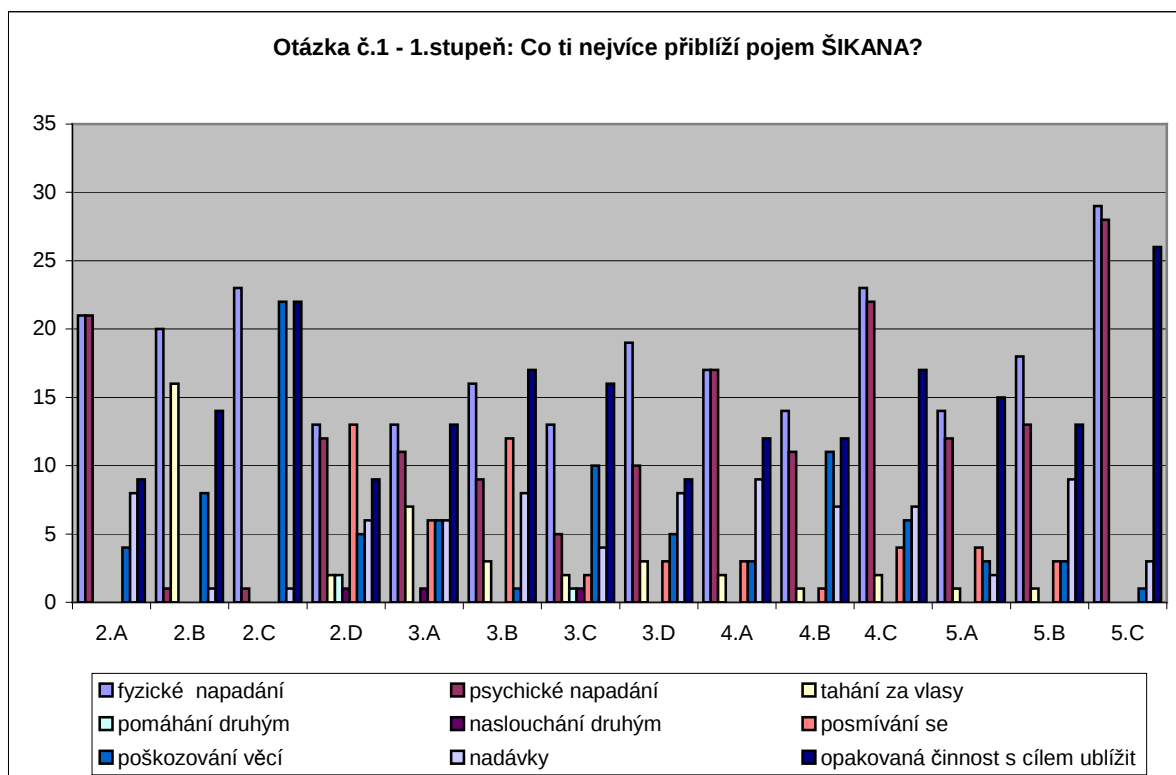
20.) Kdo ti může **nejvíce** pomoci, bude-li ti ubližováno? Zakroužkuj 3 odpovědi.

- ☐ a) Škola
- ☒ b) Rodiče
- ☐ c) Linka důvěry
- ☒ d) Kamarádi
- ☐ e) Policie
- ☒ f) Odborná pomoc (lékař, psycholog)
- ☐ g) Nikdo, budu na to sám

21.) Jak lze **předejít** agresivitě a šikaně?

Zakroužkuj 3 odpovědi.

- ☐ a) Linka bezpečí
- ☐ b) Hry ve škole
- ☐ c) Zábavné kroužky
- ☐ d) Výchovný poradce

Příloha číslo 5: Graf odpovědí na otázku číslo 1 dle jednotlivých tříd

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Tereza Buchtová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Agresivita a šikana
Název v angličtině:	Aggression and bullying
Anotace práce:	Tématem bakalářské práce je agresivita a šikana. Práce je zaměřena na výskyt agresivity a šikany na základní škole. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se zabývá pojmy agresivita a šikana, praktická část se zabývá výzkumem, který zjišťuje výskyt agresivity a šikany na základní škole. V závěru práce jsou uvedeny výsledky výzkumu.
Klíčová slova:	Agresivita, agrese, násilí, vandalismus, kyberšikana, šikana, agresor, oběť šikany, prevence šikany
Anotace v angličtině:	The bachelor's closing work topic is aggression and bullying. It is focused on the aggression and violence occurrence at elementary schools. The work is divided into theoretical and practical part. The theoretical part is addressed to aggression and bullying terms, the practical one to aggression and bullying occurrence at elementary schools. In the conclusion of closing work there are the field research outcomes.
Klíčová slova v angličtině:	Aggression, violence, vandalizing, cyberbullying, bullying, aggressor, victim of bullying, precaution against bullying
Přílohy vázané v práci:	Příloha číslo 1: Metodický list Příloha číslo 2: Dotazník pro žáky Příloha číslo 3: Ukázka vyplněného dotazníku za 1.stupeň školy Příloha číslo 4: Ukázka vyplněného dotazníku za 2.stupeň školy Příloha číslo 5: Graf odpovědí na otázku číslo 1 dle jednotlivých tříd Příloha číslo 6: Vložená příloha – disk CD ROM obsahující bakalářskou práci
Rozsah práce:	51 stran
Jazyk práce:	český jazyk